

**Міністерство освіти і науки України
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського**

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІСТЬ

**Матеріали
XXX наукової конференції
здобувачів вищої освіти**

Випуск 46

Одеса – 2024

УДК: 001:005.745

I – 90

Збірник містить тези доповідей окремих учасників
XXX наукової конференції здобувачів вищої освіти
«Історичний досвід і сучасність».

Редакційна колегія збірника:

Богданова І. М., доктор педагогічних наук, професор,
Букач В. М., кандидат історичних наук, приват-професор,
Наумкіна С. М., доктор політичних наук, професор,
Сокаль М. А., кандидат філологічних наук, доцент,
Сухотеріна Л. І., доктор історичних наук, професор.

Відповідальний редактор – Букач В. М.

Друкується за рішенням Вченої ради Південноукраїнського
національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

(С) Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського (м. Одеса), 2024.

(С) Букач В. М., упорядник, 2024.

УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИКИ ПРО ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

Мутавчи В.

Данило Галицький (1201 – 1264 рр.) – князь Галицький, великий князь Київський, король Русі у 1253 – 1264 роках, представник роду Романовичів гілки димирських Мономаховичів із династії Рюриковичів. Під його керівництвом Галицько-Волинське князівство розквітло і стало могутньою державою Східної Європи.

Данило Галицький активно підтримував культуру, освіту та християнство. Він започаткував будівництво багатьох церков та монастирів, включаючи Успенський собор у Галичі та Святогірський монастир у Володимирі-Волинському. Став першим правителем Руської землі, який в 1253 році отримав титул короля і корону від папи Інокентія IV.

Данило Романович був відомий своїми дипломатичними зусиллями. Він вступив у союз з монголами та зміг забезпечити безпеку і процвітання своєї держави.

Видатний український історик, етнограф, письменник, мислитель, громадський діяч Микóла Іва́нович Костомáров у своїй праці «Історія України в життєписах визначніших її діячів» згадував Данила Галицького, відзначивши його як найвизначнішого володаря Галицько-Волинської держави періоду феодальної роздробленості Русі. Історик підкреслив талант полководця Данила, який одержав багато перемог над монголо-татарськими, угорськими та польськими військами [4, с. 137 - 148].

Також М. Костомаров проаналізував дипломатичну діяльність Данила Романовича, завдяки якій посилилися міжнародні позиції князівства, високо оцінив його зусилля щодо об'єднання галицьких та волинських земель в єдину державу, виявляючи їх спільність. Дослідник відзначив розбудову Данилом міст, фортець, храмів, його заслуги у розвитку торгівлі, ремесел на підвладних територіях [4, с. 150 - 159].

Іван Крип'якевич – український історик, академік Академії Наук УРСР в своїй праці «Галицько-Волинське князівство» описав Данила Галицького як

одного з найвидатніших правителів Галицько-Волинського князівства. Він називав Данила сильним і мудрим князем, який стримував ворогів та розширював владу свого князівства. Дослідник відзначав успіхи Данила Галицького у боротьбі з Литвою, завдяки чому князівство поширило північний кордон [5].

І. Крип'якевич високо оцінював дипломатичні здобутки Данила Галицького; підкреслював, що в боротьбі з іноземцями князь опирався на широкі народні маси; визнавав значний внесок Данила в економічний та політичний розвиток Галицько-Волинського князівства [5].

Український історик, громадський та політичний діяч Михайло Грушевський відзначав, що Данило Галицький був освіченою людиною, яка знала кілька мов, цікавилася наукою і мистецтвом. Вчений розглядав князя Данила як видатну вітчизняну постать XIII століття, характеризував його як відомого політика і військового лідера, який здійснив ряд важливих реформ в своїй державі. Зокрема, М. Грушевський підкреслював, що Данило Романович був одним з перших князів, які намагалися утвердити право на спадковість трону, додержувався розумної політики балансування між могутніми сусідами – Литвою, Польщею і Угорщиною, що відображало його вольовий і самостійний характер [3].

М. Грушевський зазначав, що Данило Галицький розглядав Галичину і Волинь як свою рідну землю, інтереси якої він прагнув захищати і зміцнювати. Історик високо оцінював роль Данила Романовича у становленні та розвитку об'єднаного Галицько-Волинського князівства, що було важливим кроком на шляху до створення єдиної держави; відмічав князеву політичну обдарованість і здатність до самоорганізації, активність в господарчих справах, заклики до освоєння земель, просування торговельних зносин, розширенні міського населення та залучення іноземних фахівців [3].

Високо оцінюючі військові здобутки князя Данила в успішному протистоянні з угорцями, поляками, М. Грушевський відзначає, що боротьба

з монголами була непростю справою, адже монгольська навала була однією з найбільших катастроф в історії України [3].

Діяльності Данила Галицького присвятив свої роботи доктор історичних наук, професор Леонтій Войтович. Він вважає заслугою короля Данила Романовича переозброєння армії, запровадження тогочасних технічних новинок, укріплення та заснування міст [1, с. 29]. Вчений зазначає, що Данило Романович домогся визнання своєї влади всіма васалами і з 1262 року до самої смерті залишався незалежним володарем країни [2, с. 105].

Сучасний український історик Назарій Христан порушує проблему формування національного історичного нарративу на прикладі використання історичного образу короля Данила Романовича. [6. с. 135] Дослідник відмічає, що конструювання історичної пам'яті в сучасній Україні – це складний та суперечливий шлях. Для цього повинні бути винайдені прийнятливі для всієї території країни герої минулого, які будуть єднати культурний простір держави. За період існування незалежної України образ Данила Романовича зайняв стійке місце в українській культурній свідомості. Пам'ять про нього знайшла своє відображення у різних культурних проявах – монументальних спорудах, елементах міської інфраструктури, нумізматиці, геральдиці тощо [6. с. 140 - 141]

Отже, українські історики представляють короля Данила Романовича освіченою людиною, активним державотворцем, який захищав свою країну та розширював її кордони, проявляв дипломатичні здібності.

-
1. Войтович Л. В. Король Данило Романович. Загадки і проблеми. *Король Данило Романович і його місце в українській історії*. Львів, ЛНУ ім. І. Франка, 2003. С. 24 - 29. // https://shron2.chtyvo.org.ua/Voityovych_Leontii/Korol_Danylo_Romanovych_Zahadky_i_problemy.pdf
  2. Войтович Л. В. Останні роки короля Данила Романовича. *Вісник Львівської комерційної академії*. Серія гуманітарних наук. Львів, 2011. Вип.10. С. 100 - 106. // https://shron2.chtyvo.org.ua/Voityovych_Leontii/Ostanni_roky_korolia_Danyla_Romanovycha.pdf
  3. Грушевський М. Історія України-Руси в X томах. Том III Розділ I. *Ізборник*. // <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur30103.htm>

4. Костомаров М. Історія України в життєписах визначніших її діячів /пер. О. Барвінський. 2-е вид. іл. Львів: Друкарня НТШ, 1918. 493 с. // http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0006216
5. Крип'якевич І. Галицько-волинське князівство за правління Данила Галицького. *Ізборник* // <http://litopys.org.ua/krypgvol/krypgv12.htm>
6. Христан Н. Мистецтво пам'яті: образ короля Данила Романовича у візуальній культурі сучасної України. *Емінак*. 2018. № 3(1). С. 135-148. // <https://www.eminak.net.ua/index.php/eminak/article/view/171/104>

КОЗАЦЬКА ТЕМА В ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Гнедко А., Букач В, М.

Поняття «козак» асоціюється з мужністю, незалежністю. Тарас Григорович Шевченко завжди пам'ятав, що був козацьким нащадком. Доктор історичних наук, професор В. О. Щербак зазначає: «Козацька доба значною мірою асоціювалася у поета із Запорозькою Січчю як осередком лицарської вольниці й центром визвольного руху. Запорожці стали для нього уособленням героїзму, самопожертви, найвищого піднесення народного духу» [4, с. 61]. Захоплення героїчним минулим народу, козацькою темою у митця Т. Шевченка сформувалося «на основі історичних переказів та легенд, які він чув із уст свого діда Івана, які почерпнув із прочитаних історичних джерел» [1, с. 172]. Своїми творами поет намагався викликати в українців повагу до власної історії, зміцнити свободолюбиві почуття, весь час нагадувати соплемінникам якого ті роду.

У творчості Т. Шевченка казак є «носієм свободи як індивідуальної, так і національної», в «образі простого козака» «втілюється людина честі та справи» [1, с. 172]. Розглянемо деякі твори, які увійшли у всевітньо відому поетичну збірку «Кобзар».

Образом козака-лицаря поет намагається привернути увагу співвітчизників до минулої славної боротьби пращурів проти поневолення. У вірші «Іван Підкова» [3, с. 53 - 54] Т. Шевченко нагадує сучасникам:

«Було колись – в Україні
Ревіли гармати;
Було колись – запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу і волю;
Минулося – осталися
Могили на полі» [3, с. 53].

Іван Підкова був одним з ватажків визвольної боротьби українців і молдован проти турецько-татарських загарбників у XVI столітті. Твір митець присвятив морському походу запорожців у землі, якими володіла Османська імперія. Такі походи надавали шкоди військовим та матеріальним ресурсам Туреччини та підлеглому їй Кримському ханству. У вірші «Іван Підкова» йдеться про похід казаків під час морської бурі. На протиславленні стихійних сил природи та сміливих, рішучих дій запорожців розкривається велич козацького духу:

«Кругом хвилі, як ті гори:
Ні землі, ні неба.
Серце мліє, а козакам
Того тільки й треба.
Пливуть собі та співають...» [3, с. 54].

Єдність ідеї та змісту твору, яка демонструє зростання поетичної майстерності поета, просліджується в поезії «Гамалія» [3, с. 167-171]. В ній Тарас Шевченко розповідає про похід запорожців на чайках – веслово-вітрильних човнах до турецьких берегів, метою якого було звільнення побратимів. Поет «посилив і розвинув думки та ідеї народної творчості про стійкість характеру, непохитну волю, патріотизм полонених козаків, які

потрапили в неймовірно тяжкі умови рабства» [4, с. 62]. Особливе значення має узагальнений образ хороброго ватажка, який завжди попереду в бою. Козаки уособлюють в собі відвагу, військову доблесть:

«Скутар, мов пекло те, палає;
Через базари кров тече,
Босфор широкий доливає,
Неначе птахи чорні в гаї,
Козацтво сміливо літає,
Ніхто на світі не втече!» [3, с. 170].

Співробітниця Інституту української мови НАН України, фахівець з діалектології І. А. Нібак відмічала, що «Т. Г. Шевченко приніс в українську літературу нове слово, неповторні образи, картини й барви, багатство й широчінь тем, ідей, мотивів, жанрових форм, вивів українську літературу на новий шлях». «Творчість для нього була не тільки духовною потребою, а й формою протесту проти свавілля і несправедливості». [2]

Поезія «Чернець» [3, с. 331 - 334] присвячена пам'яті фастівського полковника, одного з ватажків визвольної боротьби українського народу проти шляхетсько-польського гніту на Правобережній Україні Семена Палія:

«Хто ж сей сивий
Попрощався з світом?
Семен Палій, запорожець,
Лихом не добитий» [3, с. 333].

Все життя Семен Палій був захисником православної віри. Наприкінці життя він не був монахом, але був похований на території монастиря під Києвом. Образ ченця допоміг поетові розкрити внутрішній стан героя поважного віку, якого покинули сили, який важко переживав душевну самотність. Але як дійсно віруюча людина, старий козак думає про майбутнє свої Батьківщини:

«Великий дзвін. Чернець мій встав,
Надів клобук, взяв патерицю,

Перехрестився, чотки взяв...,
І за Україну молитись
Старий чернець пошкандибав.» [3, с. 334].

Поема «Гайдамаки» присвячена народно-визвольній боротьбі проти феодално-кріпосницького та польсько-шляхетського гніту на Правобережжі України у XVIII столітті (Коліївщині). Головним героєм твору є повсталий народ, образ якого уособлюють Ярема Галайда, Іван Гонта, Максим Залізняк. Якщо І. Гонта та М. Залізняк були історичними особами, то Ярема Галайда – це узагальнений художній образ. Для Т. Шевченка гайдамаки були справжніми героями, які прагнули порятунку рідної країни. Повстанці змальовані винахідливими, хоробрими. Порівнюючи відвагу козаків з рабською покорою їх нащадків – своїх сучасників, поет ставив питання:

«Все йде, все минає – і краю немає,
Куди ж воно ділось? відкіля взялось?» [3, с. 57].

Звертаючись до боротьби поневоленого народу в минулому, Т. Шевченко намагався як нагадати пересічним українцям про традиції боротьби проти гнобителів, так і змусити їх замислитися над своїм майбутнім.

«Посіяли гайдамаки
В Україні жито,
Та не вони його жали,
Що мусим робити?
Нема правди, не виросла;
Кривда повиває...» [3, с. 117].

Під враженням від нарису Г. Ф. Квітки-Основ'яненка «Головатий» в 1839 році Т. Шевченко написав вірш «До Основ'яненка», в якому закликав письменника й далі звертатися то теми козацтва, козацької слави:

«Тебе люди поважають,
Добрий голос маєш;
Співай же їм, мій голубе,
Про січ, про могили,

Коли яку насипали,
Кого положили» [3, с. 52].

Поет висловив надію, що спільними зусиллями небайдужих особистостей, народ не забуде про своє героїчне минуле, передаватиме історичну правду й натхнення майбутнім поколінням:

«Слава не поляже;
Не поляже, а розкаже,
Що діялось в світі,
Чия правда, чия кривда
І чиї ми діти.
Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...»[3, с. 51].

В поемі «Невольник» Т. Шевченко розповів історію складного життя головного героя Степана. Вихований нерідним батьком, він поїхав до Запорозької Січі, де завдяки своїй звитязі, був обраний курінним отаманом. Потрапивши у полон, був осліплений турками та загубив сенс життя. Через багато років повернувся до дому, де його дочекалася кохана дівчина, яка надихнула Степана на життя. Вони одружилися, народили сина, а старий батько радів біля онука. Поет призивав не коритися важкій долі, боротися й жити, вірити в майбутнє щасливе життя [3, с. 222 - 239].

Героїзму козаків, величі їх духу Тарас Шевченко присвятив поезії «Тарасова ніч» [3, с. 36 - 39], «У неділеньку у святую» [3, с. 410 - 412], «У тієї Катерини» [3, с. 405 - 406], «Холодний Яр» [3, с. 265 - 266], «Хустина» [3, с. 336 - 337] та інші.

Будучи козацьким нащадком та вихідцем з кріпацької родини, Тарас Шевченко не тільки палко пропагував історію та героїзм національно-визвольних змагань українського народу проти поневолювачів, але й закликав сучасників до боротьби за справедливість, гідність та щасливе майбутнє для себе та майбутніх поколінь. В своїй творчості поет вдало використовував фольклорні та літературні джерела, історичні факти. Згадані

поетичні твори свідчать, що митець, дуже чітко відчуваючи настрої простого народу, дух козацької вольності, з великою нервовою напруженістю і в той же час лаконічно, точно, сміливо зображував образи козаків-захисників України, боротьбу українського народу за свободу.

-
1. Гармата Г. Козакоцентризм у творчості Т. Шевченка і П. Куліша: порівняльний аналіз. *Шевченкознавчі студії*. 2013. Вип. 16. С. 171 - 179. // https://knu.ua/pdfs/shevstud-16/21_Harmata_H.pdf
  2. Нібак І. Велич і краса козацької звитяги у творчості Тараса Григоровича Шевченка. *Hetman.tv* // <http://www.hetman.tv/nomera/2010/2010-6-1-30/shevchenko.html>
  3. Шевченко Т. Г. Кобзар. Київ: Дніпро, 1976. 599 с.
  4. Щербак В. О. Образ козацької України у творах Т. Шевченка. *Український історичний журнал*. 2014. № 2. С. 60 - 69. // <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/107967/06-Shcherbak.pdf?sequence=1>

ДІЯЛЬНІСТЬ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У КИРИЛО-МЕФОДІЙСЬКОМУ БРАТСТВІ

Муся А.

В 2024 році виповнюється 210 років від дня народження Тараса Григоровича Шевченка. В житті поета значну роль відіграла участь у Кирило-Мефодіївському товаристві – українській таємній політичній організації, що виникла в грудні 1845 р. – січні 1846 р. у Києві. Ініціаторами створення Кирило-Мефодіївського братства і його засновниками виступили Василь Білозерський, Микола Гулак, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Опанас Маркевич. У квітні 1846 року до братства вступив і Тарас Шевченко.

До товариства входили люди, які мали різні погляди на життя, літературу, політику, але їх єднала спільна мета – ліквідація кріпацтва. Методи досягнення цієї мети учасники товариства бачили по різному. Тарас Шевченко та його однодумці поділяли революційно-демократичні погляди, а

П. Куліш, М. Костомаров, наприклад, стояли на ліберально-буржуазних позиціях.

Доктор політичних наук, професор О. І. Салтовський зазначає, що політичні ідеї Кирило-Мефодіївського товариства були викладені у таких програмних документах, як «Статут Слов'янського товариства св. Кирила та Мефодія», відозва «Брати українці», «Книги буття українського народу», а також в інших роботах, які мали підготовчий щодо програмних документів характер, у наукових розвідках та літературних творах учасників організації. [3]

Значний вплив на діяльність організації мала група, до якої належав Тарас Шевченко. Ця група виступала за ліквідацію кріпацтва та самодержавства, звільнення слов'янських народів від національного гніту, рівноправ'я народностей, збереження самоуправління кожного слов'янського етносу в межах федеративної республіки [4, с. 179]. Такі цілі були співзвучні ідеям революційного романтизму, що культивувалися в європейській культурі та філософії в першій половині XIX століття. Літературознавець В. В. Міяковський писав, що про погляди Т. Шевченка щодо братерства слов'ян свідчить його передмова до поеми «Гайдамаки» (1841 р.), «де він заявляє: «Ми всі – слов'яни... діти однієї матері». В поемі, однак, ця ідея стосується лише двох слов'янських націй – польської та української» [2, с. 78].

Тарас Шевченко вважав, що саме в наслідок боротьби з царизмом, поміщиками народ зможе звільнитися від поневолення. В листопаді 1845 року він написав поему «Кавкав» [5, с. 253 - 257], в якій наголошував:

«Борітеся – поборете!

Вам Бог помагає!

За вас правда, за вас слава

І воля святая!» [5, с. 254].

Поет був прихильником всенародного повстання. В «Заповіті» він закликав:

«Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте» [5, с. 278].

На початку 1846 року Тарас Шевченко познайомився з викладачами та студентами Імператорського університету св. Володимира – майбутніми членами Кирило-Мефодіївського товариства. Літературознавець І. М. Дзюба відмічає, що для поета «особливе значення мало знайомство і зближення з М. Костомаровим, який переїхав до Києва з Харкова. Хоч М. Костомаров був добре обізнаний з українською історією і гостро критично сприймав поневолення України та всю кріпацько-деспотичну російську дійсність, однак поезія Тараса Шевченка і його приголомшила своєю сміливістю, глибиною та поетичною силою» [1, с. 342].

Академік Іван Дзюба стверджує, що поет підтримував добрі стосунки з членами товариства, брав участь у зібраннях, хоча «щодо формального членства вважалося, що він вступив до нього в квітні 1846 року». «Фактично Тарас Шевченко був не лише своїм серед братчиків, а й вирішальним чинником впливу на них у революційному дусі». Науковець не виключає також впливу поета на програмні документи товариства [1, с. 344].

Члени Кирило-Мефодіївського братства розповсюджували програмні документи товариства, твори Тараса Шевченка, робили наукові розвідки, виступали з лекціями у закладах освіти, пропагуючи свої погляди, збирали кошти на відкриття шкіл для простого народу та видавничі справи. Для членів братства Т. Шевченко був прикладом мужності, цілеспрямованості. Його твори сприяли усвідомленню українцями ідеї незалежності.

Революційні ідеї боротьби проти царизму, проти поневолення, які просував поет, звучали в поемі «Сон» [5, с. 192 - 205], поезіях «І мертвим. І живим, І ненародженим землякам моїм...» [5, с. 258 - 264], «Пророк» [5, с. 387], «Юродивий» [5, с. 499 - 501] та інших.

У 1847 році царська влада розкрила Кирило-Мефодіївське братство, його члени були заарештовані та засуджені до покарання. Тарас Шевченко до 1857 року перебував у засланні на військовій службі.

Доктор історичних наук, професор Г. Я. Сергієнко зазначав, що історичне значення Кирило-Мефодіївського братства полягало в соціально значущій теоретичній та практичній діяльності представників української інтелігенції, які виступали за ліквідацію самодержавства. Товариство визнавало «потреби загальної освіти народу, як необхідної умови прогресу», «продемонструвало своє розуміння соціальних завдань нової епохи» [4, с. 179].

Кирило-Мефодіївське братство було самостійною політичною організацією з власною, відмінною від інших, ідеологією, яка сприяла формуванню національної свідомості українського народу.

Головними рисами поезії Т. Шевченка були глибока народність, гуманізм, любов до Батьківщини, непримиренність із злом, ліричність почуттів, образність мови. Твори поета пропагували ідеали свободи, рівності, право на боротьбу з поневолювачами. Своєю творчістю Тарас Шевченко заклав підвалини усвідомлення українцями необхідності розбудови власної держави:

«В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля» [5, с. 258].

-
1. Дзюба І. М. Тарас Шевченко. життя і творчість. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 720с. // <http://194.44.152.155/elib/local/sk/sk731423.pdf>
  2. Міяковський В. В. Шевченко і Кирило-Мефодіївське братство. *Записки товариства імені Шевченка*. Т. ССХХІ: Праці філологічної секції. Львів, 1990. С. 70 - 92. // https://shron1.chtyvo.org.ua/Miyakovskyy_Volodymyr/Shevchenko_i_Kyrylo-Mefodiivske_bratstvo.pdf
  3. Салтовський О. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя). Київ: Вид. ПАРАПАН, 2002. 396 с. // <http://litopys.org.ua/salto/salt07.htm>
  4. Сергієнко Г. Я. Т. Г. Шевченко і Кирило-Мефодіївське товариство.

Київ: Наукова думка, 1983. 206 с. // https://shron1.chtyvo.org.ua/Serhiienko_Hryhorii/T_H_Shevchenko_i_Kyrylo-Mefodiivske_tovarystvo.pdf

5. Шевченко Т. Г. Кобзар. Київ: Дніпро, 1976. 600 с.

ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО - ТАЛАНОВИТИЙ ХУДОЖНИК

Ковра К.

Олександр Петрович Довженко (1894 – 1956) – український радянський письменник, кінорежисер, кінодраматург, художник, класик світового кінематографа.

Більшість знає його як режисера культових кінострічок, проте він не лише відомий кіномитець, а й не менш талановитий художник. О. Довженко працював над карикатурами, шаржами, ілюстраціями, кіноплакатами та автопортретами.

Ще з дитинства він був мрійником і ділив своє життя на два виміри – реальне й уявне. Якщо в дійсності йому щось не вдавалося, то в ілюзорному світі він міг усе [5]. Завідуюча відділом музею-заповідника Михайла Коцюбинського Тетяна Кузнецова наводить слова О. Довжена про те, що малювання було його пристрастю з дитинства, що він був переконаний, якщо отримав би правильне виховання і освіту, то був би більше сильним художником у живописі, ніж у кіно. Ці слова дають зрозуміти, яке значення відіграло малювання в житті митця. [2].

Свою творчу кар'єру Олександр Довженко розпочав саме як художник-карикатурист. Ще перебуваючи в Берліні, він надсилав малюнки в гумористично-сатиричний український журнал у США «Молот». Повернувшись у 1923-му році до Харкова, створював малюнки для місцевих сатиричних видань [5]. У Харкові співробітництво О. Довженка в газеті «Вісти ВУЦВК» розпочалося після того, як редактор газети, письменник Василь Блакитний (1894 – 1925), побачив його малюнки [4, с. 314]. Окрім

художнього оформлення видання О. Довженко створив цикл політичних карикатур [3].

Перший малюнок-карикатура «Лицарі на роздоріжжі» з'явився в серпні 1923 року за газетним псевдонімом «Сашко» у супроводі «Балади» Валери Пронози (В. Еллан-Блакитний). Митець влучно зобразив політичні коливання та настрої В. Винниченка та М. Шаповала. В одному з листів до М. Шаповала В. Винниченко вагався, чи їхати до радянської України та працювати в напрямі українізації, чи сидіти в еміграції. Еміграції митець присвятив карикатури «На пражській вулиці», «Оце й усе» [3].

Працював О. Довженко у «Вістях ВУЦВК» до червня 1926 року. Його малюнки з'являлися також у газетах: «Комуніст», «Література, наука, мистецтво», «Селянська правда» [4, с. 315]. Про діяльність на цьому відрізку часу художник пише в своїй автобіографії: «Я заробляв собі на життя ілюстраціями, а у вільний час навчався живопису. Я ще не був тоді хорошим художником, мені було дуже важко вчитися самому, та в мене була віра в свої здібності, глибока впевненість, що років через десять-п'ятнадцять упертої роботи я «вироблюсь» на хорошого художника» [1, с. 26].

Тематика карикатур О. Довженка дуже різноманітна. Вона торкалась як міжнародних політичних, так і внутрішньогосподарських, культурних і релігійних справ. Окрему увагу художник приділяв міжнародному політичному становищу, зокрема, створенню «Німецької бойової ліги», політичним лідером якої було обрано А. Гітлера. Темі фашизму, що насувався на Європу, присвячені карикатури «Тяжка задумка», «Два кандидати», «Геть білий терор, геть фашизм», «Зльот фашистів». Нестабільна політична ситуація Європи зображена на карикатурах «Верхівець без голови», «Ждемо», «Після виборів» та ін. [3].

Значну частину малюнків художника можна віднести до жанру політичної сатири, а решту становили дружні шаржі на колег і друзів, автошаржі. Чимало художньо-політичної сатири стосувалося лідерів українського політичного руху, відображувалися проблеми повсякденного

життя українського суспільства періоду НЕПу. Також він працював над своїми автопортретами. Один з них був виконаний олійними фарбами в 1924 році. Цей автопортрет сприймається як своєрідний ілюстрований додаток до автобіографії О. Довженка 1920-х років [2].

Розглянемо шарж Остапа Вишні. О. Довженко зобразив вусатого селянина з вишнеподібною головою, який, хитрувато посміхаючись, щось «шкварить» гусячим пером на аркуші паперу. Таким узагальненням образу сатирика О. Довженко ніби свідомо підтримував уявлення читачів про Остапа Вишню як про кмітливого і веселого селянина-дописувача. Шарж сповнений доброзичливістю, а до глядача повністю донесено сатиристичний характер. Звернення художника до персоніфікації допомагає відбити центральну думку шаржу – цілющим джерелом, з якого гуморист черпає теми і сюжети своїх усмішок, є жива дійсність, народ із його любов'ю до веселих жартів і влучних дотепів. Цей шарж дає зрозуміти, що у Олександра Довженка були дружні стосунки з Остапом Вишнею [2].

О. Довженко також працював над обкладинками до книг, журналів, численими заставками, видавничими марками, емблемами ВУФКУ (Всеукраїнського фотокіноуправління) та кіноплакатами. Наприклад, кіноплакат до фільму «Боротьба велетнів», створеного Одеською кінофабрикою у 1926 році, захоплює монументальністю образно переданої теми боротьби робітничого класу Заходу за свої права [2].

1926-й рік став переломним у творчості художника. Він переїхав до Одеси та знайшов себе в кінематографі [2].

Олександр Петрович Довженко був дійсно талановитим художником, справжнім улюбленцем читачів. Мистецтво відіграло важливу роль в його житті. В своїх карикатурах він порушував політичні проблеми та влучно передавав сенс, його шаржі наповнені позитивом, а кіноплакати вражають глядачів.

---

1. Довженко О. Автобіографія. 1939. Твори у п'яти томах. Т.1. Київ: «Дніпро», 1964. С. 20 - 31.

2. Кузнєцова Т. Олександр Довженко-художник: до 125-річчя від дня народження (1894 – 1956). *Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник Михайла Коцюбинського* // http://kotsubinsky.org/news/oleksandr_dovzhenko_khudozhnik_do_125_richchja_vid_dnja_narodzhennja_1894_1956/2019-09-09-1472
3. О. П. Довженко – карикатурист «Вістей ВУЦВК». *Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського* // <http://www.nbuv.gov.ua/node/787>
4. Терлецький В. В. Олександр Довженко як художник. *Сіверщина в історії України*. 2012. Вип. 5. С. 313 - 315.
5. Шевелева М. Олександр Довженко: Мистецтво в якому немає краси – погане мистецтво. *Український інтерес* // <https://uain.press/blogs/1078627-1078627/amp>

ЖИТТЯ В ПОЕЗІЇ ТА ПОЕЗІЯ В ЖИТТІ АНДРІЯ ЛЮБКИ

Загороднюк Д.

Андрій Степанович Любка – український письменник, перекладач, поет, романіст та есеїст. Його часто інтерпретують як одну з головних надій української сучасної літератури, епатажного, суперечливого й талановитого митця. Крім того, Андрій Любка є великим мандрівником з самого дитинства, так як народився в Ризі, виріс у Мукачево, здобував освіту в Ужгороді, жив в Києві, Кракові, відвідував Німеччину, Чехію, Литву, Чорногорію, Швецію та багато інших місць. Для нього всі ці міста частинки його самого, що сформували унікальне творче бачення. «Місце сили» для нього не якесь конкретне місце, а спогади там, де був він сам – «я з багатьох міст».

До його творчого доробку належать збірки поезії «Вісім місяців шизофренії», «Тероризм»[3, с. 13], «Сорок баксів плюс чайові». Також Андрій Любка опублікував книгу прози «Кілер. Збірка історії», роман «Карбід», збірку оповідань «Кімната для печалі», збірку історій «Саудаде», роман «Твій погляд Чіо-Чіо-сан», збірку короткої прози «Щось зі мною не

так» та багато іншого. [4, с. 32] Саме поезія й стане ключовим елементом нашого розгляду.

Почнемо зі збірки «Вісім місяців шизофренії», яка стала однією з культових праць автора. В ній, як і в інших своїх працях, Любка не вдається до чогось вищого, потойбічного чи нереалістичного, а навпаки – фіксує свою увагу на буденних справах, своїх враженнях від якоїсь події чи елементи денних справ. Все це може переходити в неримовані рядки та навпаки, показуючи тим самим непередбачуваність життя. Досить сильно на це вказують рядки вірша «Час від часу»:

«Прокидатися зранку і виходити в прохолоду балкону,

Курити «Мальборо» й думати.

Думати про цей в'язкий туман, про перші ранкові

Маршрутки, про чергову тріщину в наших стосунках» [1, с. 20].

Одразу простежується звичність життя міської людини, що тільки прокинулася та починає поринати в сьогоднішній день, часом буденність, що проявляється в звичних йому «маршрутках», «балконі», можливо ранковій чашці кави.

Певна різноманітність збірки стала «бібліотекою досвіду», справ та подій через які проходив її автор. Серед ранкових пробуджень, походів з друзями, алкоголю та розмов про колишніх можна побачити щирість автора, його висловлювань, та неабияку простоту та людяність поезії, проте не примітивність. Головні теми його віршів, здається, є і головними темами його життя, або ж навпаки.

Тема кохання та любові в поезіях Любки неабияк зв'язана з пробудженням, сновидінням чи тривалою, проте безуспішною подією життя. В рядках вірша «Вірус» прослідковується незмога, чи небажання забути кохання з яким пов'язаний щоденний вихор вражень:

«Ти, наче вірус, нахабно залізла в мій бортовий

комп'ютер, і я завис. Завис у повітрі, наче

гірлянда, або сніжинка, наче струмінь цигаркового

диму, наче мертвий янгол, наче Святий дух» [1, с. 22].

Чи то сон, чи то життєва подія, проте це неодноразово згадується у збірці. Можливо «Вісім місяців шизофренії» це восьмимісячний роман з життя, або ж довгий сон, що насичений друзями, випивкою та жінками, чимось вигаданим, проте таким реальним.

Багато в чому Андрій Любка дещо схожий на Сергія Жадана, як «літературного батька», проте це не знищує унікальність та автентичність його поезії, хоча інколи й може виникати ілюзія вторинності чи стилістичного повторення. Також ужгородський письменник створює як певні словесно-суржикові, регіональні образи, жаргонізми, так і загальні, всеохоплюючі. Вірш «Шансон» є прикладом цього:

«Разом з пачкою цигарок та авторучкою

В кишені, разом з бажанням якнайшвидше лягти

У холодне ліжко, разом з чомусь недопитою пляшкою,

Разом з твоєю галімою депресією...» [1, с. 26]

На перший погляд прослідковуються слова відчаю, кінцевої зупинки людського часу, чи то зневагою до всього що оточує, про це не так. Скоріше це фрагмент тяжкості людського життя, інколи його буденності та «галімості» як зазначає автор. Проте в кінці віршу ми бачимо, що всього лиш етап, змученість людська, що завершує цей день в надії на щасливий наступний:

«Розумієш, що життя дивиться на тебе у дзеркальце

Заднього виду поглядом цього випадкового таксиста:

Втомлено і з недовірою» [1, с. 27].

Ще однією збіркою митця є «Сорок баксів плюс чайові», яка розповідає про те, що «в житті за все потрібно платити, часто навіть з чайовими. За любов і прозріння, за ганьбу і славу». Дане зібрання досить сильно насичене часом неримованими, проте чаруючими словами про жіночу красу та про жінку, як найкраще що є в цьому світі:

Я їздив містами, ходив музеями, блукав горами,
дивився, як сходить і заходить сонце, бачив чудеса природи
але найпрекрасніше, що бачив у житті - дві наші зубні щітки,
які стояли разом у ванній кімнаті готелю чужого міста,
в якому ми вперше разом прокинулися [2, с. 6].

Саме тут ми бачимо теплоту відносин, стосунків, що зародились між персонажем Андрія Любки, або ж ним самим, та жінкою, з якою познайомився в чужому місті та перетворились в щось більше .

Фактично, такого роду слова зі збірки можна назвати «інтимною лірикою», тобто, творю що містить певні сили, певне сподівання та пристрасть автора до когось, а в даному випадку – до узагальненого образу жінки, як уособлення чарівності, витонченості, жаги до життя. Перш за все, розкривається широкий діапазон душевних переживань, «історія людського серця». Проте, це не можна назвати висловленням власних почуттів, а скоріше переживання взаємних моментів, еротичне забарвлення життя, буденні справи набувають деякого інтимного характеру, зберігаючи при цьому загадковість. Проте поетом-еротоманом Андрія Любку назвати складно, так як поезія має зовсім інший підтекст, та й сам він з цим не погоджується, кажучи що «Так, є кілька разів уживане слово секс, є жінка, але еротики немає. Принаймні я еротика розумію інакше». [5]

Отже, ужгородський письменник Андрій Любка насамперед є талановитим та доволі майстерним сучасним митцем. Його поетична творчість є мінливою, оскільки один вірш не схожий на інший, водночас взаємопов'язаний. Саме неординарність образів, висвітлення їх в незвичних, хоча часто буденних, умовах та ситуаціях автор і різниться від інших сучасників. Рядки змінюються як подія за подією, вони нестійкі та доволі напружені, схожі з життям. Хоч останнім часом автор все далі відходить від віршів в бік прозових жанрів, проте життєвість його рядків зберігається й надалі. Своєю щирістю він може втілювати в життя знайомі всім речі, показуючи їх з зовсім іншої сторони, або пов'язуючи їх з чимось більшим,

філософським. І хоч часто в його віршах лунають друзі, алкоголь й жінки, однак все ж це частина життя, якою він зміг здивувати багатьох. Проживаючи сьогоднішній день, він складає все нові рядки, чи то поезії, чи то прози, чи то романи, або ж просто – пише своє життя.

---

1. Любка Андрій. Вісім місяців шизофренії. Ужгород: Ліра, 2007. 60 с.
2. Любка Андрій. Сорок баксів плюс чайові. Кам'янець-Подільський: Meridian Czernowitz, 2012. 130 с.
3. Любка Андрій. Тероризм: Навчальний посібник, вибрані поезії. Львів: Піраміда, 2008. 104 с.
4. Любка Андрій. Щось зі мною не так. Кам'янець-Подільський: Meridian Czernowitz, 2022. 256 с.
5. Літераті Т. Андрій Любка: «Еротика як тема поезії мене не цікавить... ». *Ужгород*. 2008. 10 травня. // <http://zakarpattyua.net.ua/News/21819-Andrii-Liubka-Erotyka-ia-k-temapoezii-mene-ne-tsikavyt>

ВИТОКИ ПОЕЗІЇ ЛІЛІЇ ОЛЕЙНІК

Самойлова П.

Лілія Іллівна Олейнік (нар. 14 жовтня 1967 р.) – самобутня поетеса з м. Рені Одеської області, авторка та виконавиця пісень, культурна і громадська активістка, голова Ренійського відділення Спілки слов'янських письменників України від 2020 року. Також є головою літературного клубу «Джерела», створеного в 1998 році у м. Рені, який об'єднує гурт колоритних авторів Ізмаїльського району.

З дитинства Лілія Олейнік відчувала потяг до мистецтва. Почавши з класу сольфеджіо у школі, вона продовжила у дорослому віці складати легкі мелодії, котрі з часом привели її до захоплення ритмікою слів. У 1995 році жінка вперше опублікувала свої вірші у локальній газеті. Це визначило подальший розвиток її захоплення і його переростання у душевне покликання. Сьогодні у творчому арсеналі авторки більше тисячі віршів і пісень. Тематика їх різноманітна: від побутової, для дітей, пейзажної до

інтимної. Останнім циклом стали вірші, написані під враженням від гостросоціальних проблем народу України – «Вірші, написані війною» [2].

Поетеса брала участь в обласному фестивалі поетів-аматорів «Осінь у Бірзулі», декілька разів ставала його лауреатом. На цьому ж заході вона отримала перемогу у номінації «Пані Гармонія», створеній спеціально для неї. Творчі перемоги авторки включають і районні тури фестивалю «Таланти твої, Україно!», конкурси «Українська мова - мова єднання» і «Південна ліра-2000». У 2016 році Лілія Олейнік була нагороджена медаллю до 25-річчя незалежності України, а 2017 року посіла II місце на Міжнародному фестивалі «Тополи пее и смее» (с. Тополі, Болгарія) [2].

Більшість робіт Лілії Олейнік присвячені її рідному краю, Батьківщині. Вірш «Моя країна» у збірці «Життя – це любов!» є своєрідною основою роздумів авторки на цю тему: «Бо Україна – ненька в нас одна» [3, с. 7]. Слід зазначити, що поетеса розширює свій літературножанровий діапазон у межах протиставлення теми «рідна земля – чужа земля» до рівня пісень, ключовим серед яких постає поетичний твір «Україно»:

«Твої білі хати посеред садів
Стали пристрастю жорстоких ворогів.
Ти від голоду тремтіла, як струна,
І тебе не раз спустошила війна» [1, с. 23-24].

Пісня написана у дусі класичних авторських літературних творів XIX століття, що часто покладалися на музику і включали у себе ряд впізнаваних символів, притаманних для української ментальності. Олюднення образу України наявне також у вірші «Знов...»: «Знов вдяглась у чорне Україна!» [3, с. 52]. Серед елементів фольклорності у пісні «Україно» можна помітити образ місяця та зірок, що освітлюють шлях; образ щастя, яке, за легендами, можливо впіймати; пташині пісні тощо. Схожа за концепцією пісня з назвою «Бессарабія» повістує про рідний регіон поетеси. Вона пише, що в Бессарабії найсмачніший хліб, що це найдорожче для неї місце на землі, що вона

любить музику степів Бессарабії, тихий гомін лиманських очеретів, верби, схилені над водою [1, с. 24].

Набір символів, пов'язаних із фольклором, тут також доволі великий: є і традиційні сполуки слів «запах хлібу на столі» та ін. Тематика рідного краю, країни, землі є однією із основних стежин розвитку творчої думки поетеси. Це доводиться багатьма прикладами творів, декотрі з яких заперечують розвиток без знання свого коріння («Не можна людиною бути, / Не знаючи власного роду» [3, с. 12-13] з вірша «Лист до Кобзаря»), деякі – концентрують увагу на витoku людяності з сімейного виховання («Мама – це родина, дім, земля» [3, с. 69] з вірша «Рідне слово: мамо»; «Поїхала мати, від рідної хати...» [3, с. 72] з вірша «Поїхала мати...»), а інші – присвячені висвітленню питання сучасного родового древа (наприклад, у вірші «Сімейне Древо» [3, с. 96]). Так поетеса спрямовує читача до занурення у тему, яка їй цікава – тематику історико-етнографічних матеріалів власних родин.

Вірші Лілії Олейнік також часто пов'язані із давніми міфами та легендами, тож у певних творах можна віднайти елементи з уривків ритуально-обрядових знань. У вірші «Ми вільні (Кобзареві)» авторка звертається до актуальних і сьогодні вірувань щодо подібності квітки та людської душі: «Квітка-душа є / в кожній людині» [3, с. 14]. У вірші «Лелека» вона апелює до легенд про те, що дітей до батьків приносять лелеки («...нас в дім лелека всіх принесла» [3, с. 57]), а у вірші «Народила жінка немовля...» поетеса згадує про загальнонародну впевненість у тому, що зозуля символізує погану матір («Зозуля, птиця, а яйце, / Хоч і підкладає іншому в гніздечко. / Вона – розумна знає, що в турботі / І теплі зросте її малеча» [3, с. 64]).

Побутово-родинна тематика є другою за наповненістю нішею творчості авторки. Зокрема, твір «Дарувала мати вишиванку» пов'язаний із обрядовістю ужиткового процесу вишивки: «Ще й рушник в торбинку поклала, / А на ньому хрестиком малюнки, / Наче шлях на долі показала»

[3, с. 58]. Натомість вірш «Гроза» відсилає до майже релігійних уявлень про чистоту неба і очищення водою: дощ – це прокляття, чи благословіння небес, яким вони розкрилися, розтиснувши свої обійми [3, с. 151]. Сюди відносимо і розуміння поетичного слова як священного: слово – це віра і надія, полум'я й вода (з вірша «Слово») [3, с. 140].

Наступна група віршів Л. Олейнік може бути умовно віднесена до філософської лірики, адже вона дотична до ідеї трансформаційного переходу. Цим пояснюється постійна тяга поетеси до зміни своєї форми, внутрішнього стану, що простежується у багатьох віршах. У вірші «Пташка» вона пише, що хоче стати маленькою пташкою, щоб уміти літати й щоб злетіти до самих небес [1, с. 27-28]; у вірші «Крила» зазначає, що іноді у неї виникає бажання розправити крила і злетіти у небо [3, с. 121]. У вірші «Душа поета» Л. Олейнік стверджує, що коли поет із Землі йде, він перетворюється на зірку [3, с. 137]. Помітне бажання авторки наблизитися до неба, яке може символізувати для неї духовне очищення, святість та спокій. Деякі інші вірші аналогічні за ідейним спрямуванням до наведених, проте концентруються на іншому об'єкті – воді. Поетеса пише, що мріє стати краплиною роли [3, с. 121] (вірш «Не хлібом єдиним»), що коли помре, то з Дунаєм зіл'ється і дощиком літнім на степи прол'ється [3, с. 117] (вірш «Коли я піду...»). Варто зазначити, що зі збільшенням бажання авторки покинути світ заради чогось величнішого, пропорційно до цього зменшуються у творчій уяві її фізичні характеристики – Лілія Олейнік бачить себе то пташкою, то зіркою, то взагалі росинкою.

Звертаючись до останніх робіт авторки зі збірки «Вірші, написані війною», можна прослідкувати такі характерні почуття, як: возвеличення свободи і волі людини, туга й ностальгія за мирними часами, ненависть до ворога, оплакування невинних смертей, а також жага до єднання і перемоги. Єднання не тільки людей між собою, а й людини з природою, наче та може вкрити нас в безпечні від навколишнього світу обійми: «Нас з'єднують ріки, моря і озера. / У когось – Дніпро, а у нас тут – Дунай. / Кожен живе там, де

серцю тепліше. / Якщо це можливо, якщо вільний край..» (з вірша «Ти бачив багато, славетний Дунаю...») [4].

Аналіз окремих віршів поетеси показує, що її самобутність полягає у тому, що вона виносить свої почуття та емоції на поверхню, а не консервує їх у собі. Відтак, почасти нетрадиційна форма і ритміка віршів, з однієї сторони, переплітається із наскрізним мотивом фольклору. Як пояснює сама Лілія Олейнік, все, що вона бачить, все її дуже зачіпає, абсолютно все.

-
1. Джерела: Збірка віршів поетів Придунав'я. Ред: М. Івлева. Одеса: «Духовна книга», 2022. 128 с.
  2. Дерменжи І. Лілія Олейнік.... *Бессарабія. UA*.
<https://bessarabia.ua/persona/liliya-olejnik-vsyudu-budu-pomnit-o-tebe-rodnaya-bessarabiya-moya/>
  3. Олейнік Л. Життя – це любов!: Збірка оповідань та віршів. Болград: СМІЛ, 2016. 184 с.
  4. Олейнік Л. «Ти бачив багато, славетний Дунаю...». *Фейсбук*.
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid02hSeHZWXPbWyVHdE7EA7RwfvHS5qagFKKg8tnu5b12JkaAhrTkmEBfvpDzyhbswLsl&id=100008112795423&locale=uk_UA

ПІВНІЧНЕ ПРИЧОРНОМОР'Я У ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ МІФОЛОГІЇ

Добровольська Д.

Північне Причорномор'я – історично-географічний район на півдні України, частина Дикого поля. У широкому визначенні – це степова і лісостепова зона, що огортає Чорне і Азовське моря на півночі, від чорноморського узбережжя Румунії до західної частини Північного Кавказу. Заселення території датується епохою середнього палеоліту. Першими мешканцями краю, відомими з писемних джерел, були кіммерійці (кінець II – початок I тисячоліття до н. е.) [1].

В період VII-V століть до н. е. на узбережжі Чорного моря в межах сучасної території України, греками були засновані давньогрецькі міста Північного Причорномор'я. Головною причиною давньогрецької колонізації

була переважно примусова еміграція частини вільного населення з рабовласницьких полісів самої Греції. Найбільше переселялося сюди греків з Мілета та інших малоазійських грецьких міст. Пізніше відбувалося переселення з деяких острівних міст та з метрополії, зокрема з Афін. Північне Причорномор'я вабило греків своїми хлібними, рибними та іншими багатствами. В розвитку торгівлі була зацікавлена також місцева знать, яка одержувала предмети розкоші, зброю, вино, оливкову олію, тканини, розписну кераміку та інше [1].

В містах розвивалися металургійне, каменярське, деревообробне, гончарне, ювелірне, кісткорізне та інші ремесла, а також рибальський промисел і виноробство, що було економічною основою античних міст-держав Північного Причорномор'я. Важливу роль відігравала торгівля з населенням причорноморських степів і з центрами Середземномор'я [1].

Північне Причорномор'я відіграло важливу роль в часи Стародавньої Греції, що знайшло відображення у міфології, наприклад:

1. Грецькі колонії, такі як Ольвія, Тірас, Херсонес та інші, були засновані грецькими поселенцями в Північному Причорномор'ї. Легенди про героїчні подвиги і основоположників цих колоній розширювали грецьку міфологію. Так міф про заснування Ольвії пов'язаний з героєм Ахіллом [3].

2. Про відносини греків, що жили в колоніях Північного Причорномор'я, з богами свідчать залишки різних святилищ та храмів [2].

3. Північне Причорномор'я, як морський регіон, стало фоном для численних міфів та легенд про пригоди моряків. Ці розповіді часто включали зустрічі з міфічними створіннями, такими як серени, та пригоди на водах [2].

4. Грецькі колонії в Північному Причорномор'ї також служили центрами торгівлі, що впливало на створення міфів про багатство та благополуччя [1; 2].

5. В Північному Причорномор'ї зустрічалися представники племен таврів та скіфів, що свідчить про тісний зв'язок з іншими культурами [2].

Поступово Північне Причорномор'я стало важливим фактором не лише в економічному житті давньогрецького суспільства, а й стало частиною грецької міфології.

Існують й інші згадки про північне узбережжя Чорного моря у грецькій міфології [4]:

1. У греків існували легенди про амазонок – войовничих жінок. За легендами, вони жили на північному узбережжі Чорного моря та в Тілісі (сучасний Крим). Амазонки часто згадувалися в міфології у зв'язку зі знаменитими героями, такими як Геракл та Тесей [4, с. 184].

2. Легенда про Прометея, який вкрав вогонь з Олімпу і подарував його людям, також має певний зв'язок з регіоном Причорномор'я [4, с. 79].

3. Колонії Північного Причорномор'я, такі як Ольвія, Тірас та Херсонес також залишили після себе легенди – спадщину грецької міфології [2]:

4. Ольвію (сучасне місто Олешки) легенда пов'язує з її засновником Ахіллом. Згідно міфу, Ахілл, втікаючи від Троянської війни, відвідав цей регіон й заснував місто [7].

5. З Північним Причорномор'ям пов'язані деякі версії міфів про серен, чий спів спокушав моряків [6].

6. Північне Причорномор'я присутнє в легендах про аргонавтів – шукачів Золотої руни, яке знаходилося в Колхиді (сучасний Крим) [5].

Отже, давньогрецька міфологія відображає багатий світ легенд, міфів та персонажів, які певним чином пов'язані з Причорноморським регіоном сучасної України. Усі ці міфи та легенди свідчать про важливе місце Північного Причорномор'я в історії суміжних регіонів та давньогрецького суспільства.

-
1. Грецька колонізація Північного Причорномор'я. *Освіта та самоосвіта*// <https://referatss.com.ua/work/grecka-kolonizacija-pivnichnogo-prichornomor-ja/>
  2. Грецька колонізація Північного Причорномор'я. *Міфи та легенди світу*// <https://legends.co.ua/greek-myths/>
  3. Зміїний – острів, на якому похований Ахілл. Firtka. 2012. 24.04// <https://firtka.if.ua/blog/view/zmiinij-ostriv-na-akomu-pohovanij->

ahill19926

4. Кун М. А. Легенди і міфи Давньої Греції. Київ: Академія, 2007. 448 с.
5. Міфи про Аргонавтів. *Dovidka.biz.ua*// <https://dovidka.biz.ua/mify-pro-arhonativ-skorochno>
6. Міфи про русалок: чому стародавні греки боялися сирен і шанували nereiid. *Знай.UA*// <https://znaj.ua/history/mify-pro-rusalok-chomu-starodavni-greky-boyalysya-syren-i-shanivaly-nereiyid6>.
7. Ольвія: погляд в античне минуле. *Слово*. 2020. 04.09// <http://gazetaslovo.com.ua/olviya-poglyad-v-antychne-mynule/>

ОЛЕГ СОКОЛОВ І ВІТЧИЗНЯНИЙ НОНКОНФОРМІЗМ

Аврамогло А.

Тісний зв'язок образотворчого мистецтва з ладом суспільства сягає давніх часів. Під впливом історії розвивалися численні напрямки, що відображали норми, стереотипи, цінності, протиріччя та проблеми свого часу. Якщо розмірковувати про нонконформізм на теренах радянської України у другій половині ХХ століття, то це явище постає здебільшого як культурно-соціальний рух, котрий об'єднував усіх, хто прагнув вільної творчості, яка виникла всупереч ідеологічній регламентації життя у суспільстві та була антиподом офіційно канонізованому мистецтву. Мистецтвознавець Л. Смирна зазначила, що нонконформізм мав вплив на творення національних засад майбутнього (тобто сьогодення) [5, с. 10].

Варто зауважити, що нонконформізм не вимагає чіткого визначення, а навпаки допускає широкий спектр тлумачень. Характеризуючи український нонконформістський рух, можна ототожнити цей напрям з протестом загальноприйнятому способу мислення та прагненням надати йому нового змісту та «обличчя» в мистецтві. У культурології ж, поняття «нонконформізм» розкривається як: 1) інакомислення, незгода з усталеною ідеологічною чи моральною доктриною держави, неприйняття пануючого

порядку, загальноприйнятих думок; критичне ставлення до офіційної ідеології та суспільно–політичного ладу; 2) бунтарство, прагнення до протиставлення думкам більшості й схильність до опору; 3) непримиренність, несхильність до переговорів і пристосування [4].

Біля витоків українського нонконформізму стояв і одеський художник та мистецтвознавець Олег Соколов. Паростки нонконформізму в місті формувалися у 1960-ті роки. Одеська школа трималась осторонь від соціальної тематики, була аполітично налаштованою та знайшла себе в колективних пошуках абстрагованих образів власного міста. Творчість одеських шістдесятників відзначалася модерністською трактовкою міського пейзажу, подекуди – з елементами іронії, властивими одеському менталітету. Пошуки національної естетики знаходились серед одеситів як у площині іконографії українських південних пейзажів, так і «абстрагованої автентики», концепт-арту [7].

Олег Аркадійович Соколов (15 липня 1919 – 18 травня 1990) народився в Одесі. Навчався в Одеському художньому училищі. В часи нацистської навали служив у лавах Червоній армії, воював, був тяжко поранений. Ще до війни писав вірші та малював. Після війни навчався у Львівському інституті ужиткового та декоративного мистецтва, працював у майстерні Т. Б. Фраєрмана, у бібліотеці над книжками про К. Сомова, О. Бердслея, П. Мондріане, М. К. Чюрльоніса... [2] Повоєнний період загартував характер митця, з яким він далі йшов по життю.

Старший науковий співробітник Одеського музею західного і східного мистецтва Володимир Островський згадував, що представники влади вважали Олега Соколова неблагонадійним, працівники музею дуже любили, бо він був внутрішньо надзвичайно незалежною людиною, директор, хоча й мусила зважати на тодішні ідеологічні обставини, все ж таки в душі його дуже поважала [3].

Олег Соколов вирізняється на тлі одеських нонконформістів. Уже в 1950-х роках він експериментував із зображенням, поезією, синестезією в

графіці й живописі та дотепним текстом, який згодом так зацікавив концептуалістів 1980-х років. Художник захоплювався поп-артом, японською гравюрою, абстракцією, створював цикли графіки, присвячені сприйняттю музики. В 1950-х – 60-х роках він створював еротичні серії та тонку модерністську графіку. Тепер спеціалісти називають його предтечею «другого одеського авангарду», маючи на думці рух нонконформістів, що бере початок з відомої «парканної» виставки «Сичик+Хрущик» 1967 року [6]. Проте жодної офіційної виставки та державного замовлення художник не отримав, хоч і серед творчих інтелектуалів його діяльність користувалась повагою.

Майже все життя О. Соколов присвятив служінню в Одеському музеї західного та східного мистецтва, будучи там науковим співробітником. Оскільки у нього не було власної майстерні, майже ніколи не працював у великому форматі. Його роботи – камерні, інтимні. Написав багато поезій, та жодна з них так і не була опублікована. Розуміючи, що його творчість незрозуміла та «нереалістична» для радянської доби, митець шукав однодумців, з якими ділився своїм світоглядом, філософією, творами. Його називають «людиною відлиги», що втілював ідеали шістдесятників. Новаторський творчий метод Олега Соколова став прообразом методу Одеського концептуалізму. Пошуки в синтезі абстрактного мистецтва та світломузики ставлять його в один ряд з митцями, що протягом ХХ століття розробляли теорію світло- та звукопередачі. Основа творчості художника – авторські інтерпретації музики, художніх творів і явищ. Синтез мистецтв, де поєднується наративне, візуальне і аудіальне. Олег Соколов – один із перших, хто використовував текст як повноцінну одиницю художньої виразності. Багато творів присвятив інтерпретації музики Шнітке, Скребіна, Вагнера, Мусорського. Переосмислював Кандинського, Вазареллі, Скребіна, Штайнера, Булгакова. Його цікавили всі прояви мистецтва. Бачив роль творця як універсальну, що дозволяє працювати в багатьох напрямках.

Поєднував техніки, експериментував, використовував у роботах нетрадиційний матеріал: афіші, залишки музейного оформлення тощо [1].

Характеризуючи свого колегу, Володимир Островський стверджує, що творчість Олега Соколова – це яскравий, артистичний, навіть вишукано-лінеарний «прорив углиб» людської підсвідомості через образи, лінії, кольори [3].

Для Олега Соколова мистецтво було як древо, кожна гілка якого плодоносить, де єдина система, де так важливий загальний рівень культури, який протистоїть ентропії – руйнуванню духу [2]. Його творчість, стала своєрідним втіленням інакомислення, бунтарства та непримиренності. індивідуалізму і свободи виразу, що є ключовими моментами в розвитку суспільства і його свідомості та розширенні горизонтів мистецтва.

-
1. Велика А. Людина «відлиги»: у Києві презентують творчість одеського митця виставкою «Олег Соколов: колір, музика, слово». Україна молода. 2021. 28.05 // <https://umoloda.kyiv.ua/number/3732/164/157515/>
  2. Голубовський Є. Соколов Олег Аркадійович. Вони залишили слід в історії Одеси// <https://odessa-memory.info/ru/index.php?id=147>
  3. Кудlach В. Memento mori підпільного естета; Слово про Олега Соколова. *Чорноморські новини*. 2021. 29-31 липня.// <https://chornomorka.com/archive/22279-22280/a-15294.html>
  4. Нонконформізм. *Енциклопедія сучасної України*. Т. 23: НГ – Ня. Київ: ІЕД НАНУ, 2021. 832 с. // <https://esu.com.ua/article-73459>
  5. Смирна Л. Століття нонконформізму в українському візуальному мистецтві : монографія. Київ : Фенікс, 2018. 480 с.
  6. Сузір'я: Олег Соколов, Микола Лукін. *Art Ukraine* // <https://artukraine.com.ua/n/suzirya--oleg-sokolov-mikola-lukin-#.ZFPCTHawkVE>
  7. Український мистецький нонконформізм. *Art Ukraine* // <https://artukraine.com.ua/a/ukrainskiy-misteckiy-nonkonformizm-chastina-1/>

УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ В СУЧАСНОМУ ОДЯЗІ

Мальчик А.

Український народний костюм – це безцінний витвір, одяг, що пройшов у своєму розвитку довгий шлях, тісно пов'язаний з історією народу, його естетичними й моральними цінностями. Будь-який народний костюм багатозначний і неповторний: це не лише яскравий самобутній елемент культури, а й синтез різних видів декоративної творчості, що зберіг традиційні елементи крою, орнаменту, використання матеріалів та прикрас, властивих одягу в минулому. Мистецтво сучасного костюма не може розвиватися у відриві від його історичного коріння та національних традицій. Переосмислення досвіду майстрів та митців, які працювали з українським народним костюмом та його елементами, сприятиме верифікації історико-культурних процесів, що впливали на його розвиток, виявленню національної, регіональної та локальної специфіки, адже культура загальнонаціонального костюма, з одного боку, пов'язана з минулим, а з іншого – виконувала й виконує функцію репрезентації нації в період сучасності.

Для нинішньої моди матеріальна й духовна спадщина слугує історичною основою художніх стилів, традицій національної історії. Аналізуючи основні тенденції розвитку українського костюма ХХІ століття, маємо розуміти, що використання в дизайні сучасного вбрання елементів народного костюма – це не лише данина традиції та основам світогляду українського народу, але й результат діяльності сучасних дизайнерів одягу, які принесли в нього власну «філософію» [1, с. 96].

Традиційний український одяг має таке символічне значення: вираження національної ідентифікації, зв'язку з народною культурою, традиціями свого роду, оберега, об'єкта мистецтва. Зацікавленість у вбранні з українським маркером зумовила розвиток художньо-виробничих відносин. Вони охоплюють такі складові: самодіяльне виготовлення українського одягу,

робота народних майстрів, масове виробництво та розробка дизайнерських колекцій [3, с. 234].

Вишивка – це композиція стібків. Першими стібками були ті, якими зшивали одяг зі шкіри чи доморобної тканини. Наші праматері при тканні полотна ясними нитками не раз вплітали між них червоні чи чорні. Так створювався геометричний узор. Він став символом, який, як вірили, мав силу берегти людину від усякого зла. Пізніше вишивкою наслідували ткання. Припускають, що орнамент на сорочці мав охоронне значення, був «оберегом». Вишивкою прикрашали рукави, перед сорочки, обшивку шиї. В минулому рослинні та вовняні нитки фарбували природними барвниками: корою дерев, корінням, листям, овочами, квітами, соками з комах. Для закріплення кольору, нитки запікали в житньому тісті. Основні кольори у вишивці: чорний, червоний та білий. Допоміжні: жовтий, синій і зелений. Стібки згруповані за їхнім виглядом, вжитком тощо. Вирізняють три головні стібки: низь (занизування, перетикання), настил або гладь, хрестики. Щоб збагатити орнамент, головно вишитий настилом, додають прозорі шви: мережки, затуганки, протуганки, виколку, зерновий вивід та ін. Побіч прозорих є додаткові шви: косичка, плетінка, соснівка, рубці, збирки, обмітка, дуда, змережування та ін. Дуже важливо, вишиваючи в наш час, брати за зразок народне мистецтво. В узорах не змінювати довільно стібків чи кольорів. Кожна зміна обезцінює вишивку, спотворює її [4, с. 279].

Чоловічі та жіночі вишиванки – це сьогодні святкове вбрання жителів усієї України їх можна придбати як в дорогих столичних бутиках, так і на ринках усіх міст нашої країни. Більша частина сорочок випускається невеликими партіями та оздоблена машинною вишивкою. Виробники постійно підлаштовуються до нових тенденцій молодіжної моди, пропонуючи незвичні фасони і кольори вишиванок. А ось сучасний український костюм – це скоріше «традиції, підлаштовані до сьогодення». Проте є ще майстри, які вишивають сорочки традиційним способом на продаж чи на замовлення. Такі вироби не є дешевими, але в їх орнаментах

зберігся глибокий сакральний зміст, завдяки чому люди використовують їх як обереги. Трикотажний одяг з етнічними мотивами – це комфортне, буденне вбрання з нотками патріотизму. У більшості випадків це футболки, сукні оздоблені в області грудей українським орнаментом, а на комірці і манжетах – тасьмою чи вишивкою [5].

Наприклад, Оксана Караванська створила велику кількість упізнаваних святкових образів для відомих осіб, для участі в урочистостях з нагоди державних свят. Окремо слід виділити сукні й сорочки з елементами вишивки різних регіонів України, де домінують чорний, червоний кольори на білому тлі. На нещодавньому показі «Вишиванка-Couture третього тисячоліття» було продемонстровано вироби з блискучих та прозорих тканини з люрексу, на яких етнічні візерунки поєднані з сучасними символами, адже колекція створена під час війни [5].

Один з найяскравіших образів Роксолани Богуцької – сукня, що поєднала в собі елементи вечірнього вбрання та етностилу, вишита бісером за мотивами традиційної буковинської вишитої сорочки, яку було доповнено паском та сумочкою, декорованими в стилістиці сукні [1, с. 98].

Ключовий підхід Лілії Пустовіт до створення унікального одягу полягає в симбіозі життєствердного духу, впливу подорожей та сакральних елементів української національної спадщини, а бачення сучасної розкоші полягає в поєднанні вишуканих силуетів, яскравих кольорів і характерних деталей. Особливої уваги дизайнерка надає українським мотивам, бо впевнена, що потужне минуле дає сили й натхнення впевнено рухатися в майбутнє. Орієнтуючись на культурну спадщину, вона проводить делікатну роботу з етнічними символами та кодами й переосмислює витвори. Ідея дослідження світу та його автентичності збагачує естетику бренду дизайнерки. Так, яскраві відтінки та візерунки, що використовуються в усіх колекціях, спонукають вивчати особливості традиції та мистецтва не тільки своєї, а й інших країн [6]. Прикладом творчості Лілії Пустовіт є сукня, створена для першої леді країни, яка була виконана у блакитно-жовтих кольорах. Вона

складалася з довгої сукні-спідниці, що уособлювала український двоколірний прапор, стилізованої плахти, де роль «сорочки» виконувала нижня частина вбрання світло-жовтого кольору, а «плахти» – верхня частина, блакитна [1, с. 98 - 99].

Творчість Оксани Полонець – це сучасне розкішне вишите вбрання в етнічному стилі, від повсякденного до весільного, кожне творіння – це поєднання комфорту та вишуканої краси. Неперевершеним зразком її творінь є ексклюзивна сукня пудрового відтінку з вишитими та мереживними вставками у вигляді крупних рослинних орнаментів білого кольору. Вишивка на сукні виконана шовковими й бавовняними нитками в поєднанні із шовком, маркізетом і бавовною. Орнаментальні мотиви базувались на типовій вишивці козацької верхівки XVII– XVIII століть [1, 99].

Розвиток культурно-мистецького життя забезпечив появу нових соціальних обставин, які передбачають використання одягу з національним позначенням. Такими, наприклад, рахують етнофестивалі, паради вишиванок, масові гуляння, пов'язані з державними та регіональними святами тощо.

-
1. Безугла Р. І. Український народний костюм як синтез традиції і сучасності (на прикладі вбрання перших леді України). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 3. С. 95 - 100. // [file:///C:/Users/user/Downloads/266086-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-613499-1-10-20221021%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/266086-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-613499-1-10-20221021%20(1).pdf)
  2. Вишиванка - Couture третього тисячоліття: Який вигляд має національне вбрання, створене під час війни. *Рубрика*. 2023. 5 лютого. // <https://rubryka.com/2023/02/05/vyshyvanka-couture-tretogo-tysyacholittya-yakuj-vyglyad-maye-natsionalne-vbrannya-stvorene-pid-chas-vijny/>
  3. Олійник М. Український одяг у системі міської культури Києва (друга половина XIX – початок XXI століття): монографія. Київ: ІМФЕ, 2017. 312 с. // <https://www.etnolog.org.ua/pdf/stories/monografiji/2017/oliynyk.pdf>
  4. Український народний одяг = Ukrainian Folk Costume / ред.: П. Одарченко, Г. Царинник; пер. англ. О. Пащак-Трач. Toronto, Philadelphia: Світова Федерація українських жіночих організацій, Комісія народного мистецтва, 1992. 311 с. // <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2674/file.pdf>

5. Український національний одяг: від історії до сучасності. *Вже-Вже*. 2017. 10.08// <https://vzhe-vzhe.com/blog/ukrainian-national-clothes/>
6. Vogue UA Ukrainian Designers Showcase: знайомство з брендом PUSTOVIT. *VOGUE*. 2022/ 27 вересня.// <https://vogue.ua/article/fashion/brend/vogue-ua-ukrainian-designers-showcase-znayomstvo-z-brendom-poustovit-49973.html>

ПОГЛЯД ЧЕСЬКИХ НАУКОВЦІВ НА ВИХОВНІ МЕТОДИ

А. С. МАКАРЕНКА

Кровякова А.

Видатний український педагог Антон Семенович Макаренко (1888 – 1939 рр.) належить до справжніх революціонерів науки. Педагогічний досвід та ідеї А. С. Макаренка стали потужним стимулом розвитку вітчизняної педагогіки у всіх її основних підрозділах: методології, теорії та методиці виховання та навчання, постановці актуальних проблем педагогічної майстерності та підготовці вчителів та вихователів.

Саме А. С. Макаренко одним із перших наголосив на важливості тактичного ставлення до дітей і звернув увагу вчителів на необхідність вміння керувати своїм настроєм, стилем та тоном спілкування, інтонацією, мімікою та жестами.

Основним принципом виховної системи А. С. Макаренка був метод колективного виховання, який він особисто розробив та випробував. Він одним із перших вдало поєднав на практиці два основних тогочасних принципи – навчальний процес та виробничу працю вихованців. [1] Але головною проблемою, вирішеною А. С. Макаренко, була проблема взаємовідносин у дитячому колективі.

А. С. Макаренку була властива висока вимогливість до своїх вихованців, проте при цьому він також виявляв до них максимальну повагу та довіру. [2, с. 5]

Починаючи з другої половини 1940-х років педагогічна спадщина А. С. Макаренка стає об'єктом пильної уваги зарубіжних педагогів. Відгуки різняться від абсолютного невизнання та різкої критики до – з іншого боку – обожнювання. [3, с. 270]

Проаналізуємо ставлення до системи виховання А. С. Макаренка чеської академічної спільноти від радянських часів до сьогодні.

Багатим джерелом оцінки особистості А. С. Макаренка та його педагогічної майстерності з погляду чеського педагогічного товариства є збірка «А. С. Макаренко – класик соціалістичної педагогіки» (1988 р.), куди увійшли роботи чеських та словацьких авторів, представлені на конференції, що проходила в Оломоуці 23-25 березня 1988 року та була присвячена 100-річчю від дня народження видатного педагога.

Наприклад, Франтішек Козел, який у другій половині 1980-х років працював на кафедрі педагогіки Карлового Університету в Празі, у своїй роботі віддає шану методології А.С. Макаренка, наголошуючи, що вона була перевірена педагогом на особистому досвіді. Він також приділяє увагу тому, що А. С. Макаренко у своїй теорії про колективне виховання розкрив вплив малих соціальних груп на людину та її розвиток. [6, с. 12 - 14]

У цій же збірці професор та декан педагогічного факультету Університету Масарика 1990-х років Станіслава Кучерова оцінює виховну систему А. С. Макаренка як про випереджаючу свій час. [6, с. 96 - 99]

До найвідоміших чеських макаренкознавців належить доцент Університету Палацького в Оломоуці Лібор Пеха. У своїй книзі «Жорстока поема: невідомий Макаренко» (1999 р.) він окремо відзначає два виховні засоби, що заслуговують на увагу: воєнізацію колективу та ручну працю. [8, с. 56 - 68] В іншій роботі, присвяченій А.С. Макаренко – «А. С. Макаренко: життя і творчість революціонера педагогіки» (1975 р.), – автор зазначає, що А. С. Макаренко зумів досягти двостороннього виховного процесу. Пеха підкреслює, що у системі А. С. Макаренка виховний процес полягав не в

односторонньому впливі вихователя на дитину, а спирався на взаємодію обох сторін. [7, с. 41]

У «Жорсткій поемі» Пеха згадує чеську соціальну працівницю та виховательку початку 1920-х років М. І. Левітінову. Вона особисто відвідала колонію у 1924 році та опублікувала книгу «Робота з безпритульниками», де окремо відзначила та позитивно оцінила наявність спільного навчання хлопчиків та дівчаток у колонії ім. М. Горького. [8, с. 85 - 87]

Чеський педагог, викладач Карлового Університету Станіслав Бендл у своїй книзі «Основи соціальної педагогіки» (2016 р.) відносить ідеї А. С. Макаренка до донині актуальних. Автор стверджує, що зараз ці методики можна використовувати при роботі з пацієнтами, які лікуються від наркотичної залежності. Проте Бендл не бачить можливості застосувати досвід А. С. Макаренка у сучасній школі, бо вважає умови роботи А. С. Макаренка вкрай специфічними та незрівнянними з умовами сучасної школи. [4, с. 38 - 42]

У навчальному посібнику «Історія педагогіки» (2017 р.) викладач Сілезького університету в Опаві Каміл Яніш-молодший зазначає, що А. С. Макаренко був не лише відомим українським педагогом часів Радянського Союзу, а й здобув світове визнання. Незважаючи на те, що автор посібника критикує встановлений у колонії А. С. Макаренка практично військовий режим, він у позитивному ключі відгукується про поняття А. С. Макаренка про дисципліну, наголошуючи на незвичайному підході педагога до порядку не як до засобу виховання, а як до його мети. Автор згадує про негативне сприйняття методів А. С. Макаренка сучасниками, але стверджує, що причиною нападок була неспроможність інших педагогів досягти результатів близьких до результатів виховної роботи А. С. Макаренка. Окремим елементом спадщини А. С. Макаренка Яніш-молодший називає досвід поступенітенціарної соціальної реабілітації, придатний до застосування і сьогодні. [5, с. 76 - 78]

Студент Університету Томаша Баті в Зліні Леош Шмідек у своїй магістерській дисертації «А. С. Макаренко як особистість соціальної педагогіки» (2016 р.) виділяє три педагогічні прийоми А. С. Макаренка, що застосовуються і в сьогodнішній соціальній педагогіці. Це система перспективних ліній – система постановки цілей, а також педагогічний оптимізм та підхід до дисципліни, який зараз, на думку автора, можна застосувати у сфері самодисципліни. [9, с. 74]

Магістрант Філософського факультету Пардубицького університету Нікола Ванчурова у своїй роботі, що порівнює виховні засади італійського священика Івана Боска, А. С. Макаренка та польського педагога Януша Корчака, позитивно відгукується про методи українського педагога. Окремо вона виділяє те, що вихованці повинні були самі піклуватися про порядок у навчально-виховному закладі і при цьому робили це на добровільних засадах, хоча сучасна педагогіка віднесла б вихованців А. С. Макаренка до дітей зі складною поведінкою. [10, с. 73]

Студентка факультету гуманітарних наук Університету Томаша Баті Йитка Ванечкова у своїй роботі «А. С. Макаренко – педагог та його методи в області соціальної педагогіки» визнає неоднозначність використання досвіду А.С. Макаренка у сучасній педагогіці. Вона зазначає, що сьогodнішній школі властивий більш ліберальний стиль викладання та альтернативні методи навчання, тому методи А. С. Макаренка можуть викликати незгоду та опір як з боку педагогічного колективу, так і з боку батьків та дітей. Проте автор вважає, що проблеми виховання молоді часів А. С. Макаренка схожі на проблеми сучасних дітей, тому деякі методи відомого педагога можна використовувати і зараз. [11, с. 75]

Педагогічна спадщина А. С. Макаренка є частим предметом досліджень у чеському академічному середовищі та оцінюється її представниками здебільшого позитивно.

-
1. Карабут Ю. А. Антон Семенович Макаренко та його роль в педагогічній діяльності. *Концептуальні шляхи реформування та*

- розвитку педагогічних наук: Матеріали II науковопрактичної конференції. Херсон: Молодий вчений, 2020. С. 15 - 17 // <http://molodyvchenu.in.ua/files/conf/ped/43may2020/3.pdf>*
2. Спадщина А.С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності: До 120-річчя від дня народження: Біобібліографічний покажчик / Укл.: З.М.Горова, І.В.Сенча, О.І.Борисенко. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. 104 с. // https://library.sspu.edu.ua/biblioteka/bibliografichni_pokazhchyky/2008/3.pdf
  3. Чистякова І. А. Розвиток ідей А. С. Макаренка в сучасній освітній практиці: міжнародний контекст. *Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти XXI століття: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2018. С. 269 - 273. // https://pedagogika.sspu.edu.ua/images/zbirnik_tez_0603_sbrueva_2d7f7.pdf*
  4. Bendl Stanislav. *Základy sociální pedagogiky. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2016. 334 s. // <https://katalog.npmk.cz/records/53d78435-48c9-481b-9225-9de47c63ac4e?locale=cs>*
  5. Kamil Janiš ml. *Dějiny pedagogiky: Distanční studijní text. Opava: Slezská univerzita, 2017. 113 s. // https://is.slu.cz/el/fvp/leto2021/UPPVIK009/0_Dejiny_pedagogiky_opora.pdf*
  6. Olomoucké Setkání – A. S. Makarenko 1988: Sborník z konference 23 – 25 března 1988 «A. S. Makarenko – klasik socialistické pedagogiky». Olomouc: Univerzita Palackého, 1989. 141 s. // <https://ezdroje.upol.cz/index.php?lang=cs>
  7. Pecha Libor. A. S. Makarenko: Ze života a díla revolucionáře v pedagogice. Praha: SPN-pedagogické nakladatelství, 1975. 180 s.// <https://ndk.cz/view/uuid:767d1c90-5bf7-11e7-a0ea-005056827e52?page=uuid:e103fb10-7b64-11e7-94b3-005056825209>
  8. Pecha Libor. *Krutá poema: Makarenko jak ho neznáme. Brno: Doplněk, 1999. 250 s. // <https://ndk.cz/view/uuid:c2fc29e0-81bb-11e3-a6e0-005056827e52?page=uuid:d68eeb40-96e3-11e3-8b69-005056825209>*
  9. Šmídek Leoš, Bc. A. S. Makarenko jako osobnost sociální pedagogiky: Diplomová práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2016. 96 s. // https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/37202/%C5%A1m%C3%ADdek_2016_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y
  10. Vančurová Nikola, Bc. *Výchovné aspekty v činnosti Dona Bosca, A. S. Makarenka, J. Korczaka: Diplomová práce. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2020. 101 s.// https://dk.upce.cz/bitstreamupce/handle/10195/75553/VancurovaN_Vychovne_aspekty_KR_2020.pdf?sequence=4*
  11. Vaněčková Jitka, Bc. A.S. Makarenko – pedagog a jeho metody v oblasti sociální pedagogiky: Diplomová práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2016. 94 s. // <https://digilib.k.utb.cz/handle/10563/37214>

ПСИХОЛОГО–ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЙДЕТИКИ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ілясов О. О., Щербина А. І.

У зв'язку з прогресивним розвитком сучасної освіти та потребами суспільства виникає необхідність у постійному розвитку творчого мислення кожної дитини. Через це школа знаходиться на етапі безперервного пошуку абсолютно нових та оригінальних методів навчання, котрі надають змогу для розширення творчих та дослідницьких умінь підростаючого покоління.

Як зазначає Олена Нечипоренко – вчитель-методист та інструктор «Української школи ейдетики», протягом останнього часу робота початкової школи спрямована не на заучування, а на навчання, не на знання, а на вміння й навички, не на експлуатацію інтелекту, а на його розвиток, що сприяє формуванню творчої компетенції молодших школярів [3].

З огляду на це сучасні вчителі все частіше задаються питаннями з приводу того, які методи та прийоми слід використовувати, щоб сприяти можливості інтенсивного розвитку творчого мислення школярів та підвищити ефективність сприйняття учнями нових знань. На цьому етапі дуже важливо вміти обирати серед усіх запропонованих технологій та методик саме ті, які допоможуть вчителю як у роботі з класом, так і окремо з кожним учнем та дадуть винятковий результат.

З приводу цього питання на допомогу вчителю приходять одна з досить відомих, але, нажаль, недостатньо застосовувана технологія – ейдетика, котрій незаслужено приділено так мало уваги.

Згідно з визначенням, запропонованим «Українською школою ейдетики», засновником якої є Євген Антошук, ейдетизм – (від грецького «ейдос» – вигляд, образ) – це психічне явище, яке полягає у здатності відтворювати яскравий наочний образ через тривалий час. Характерною для ейдетизму є емоційна забарвленість образів [1].

Образна пам'ять безпосередньо пов'язана з правою півкулею мозку, тобто півкулею, відповідальною за творчі здібності, інтуїцію, образне сприйняття світу, уяву та несподівані варіанти рішень. Права ж півкуля є осередком таланту, на що звернули свою увагу психологи, розпочавши розробку методики її розвитку.

Займаючись розвитком образної пам'яті, ми безпосередньо розвиваємо й усю праву півкулю.

Пам'ять – психічний пізнавальний процес (форма психічного відображення) спрямований на закріплення, збереження, відтворення і подальше забування минулого досвіду.

Пам'ять розрізняють за видами: моторна, емоційна, образна, словесно-логічна і сенсорна (зорова, слухова, тактильна, нюхова і смакова).

Методики занять з дітьми переважно спираються на логічне мислення та механічну пам'ять. У молодших класах – таблиця множення, правила, тощо. У середніх і старших – формули, схеми, рідна й іноземна мови, значний обсяг іншої важливої інформації, яку можна запам'ятовувати й переказувати [4].

В свою чергу ейдетика – це особливий вид пам'яті, що являє собою наочні образи, які виникають у результаті впливу зовнішніх подразників на органи чуття [2].

Питання пам'яті, збереження інформації повсякчас турбували людей, починаючи з найдавніших часів і до сьогодні. Так і ейдетика взяла свій початок ще з часів Стародавньої Греції, відображаючись у творах античності, як метод запам'ятовування інформації за допомогою образів, або ейдосів.

Явище ейдетизму вперше описано в психології в 1907 році. В цей час найповніше вивчалися зорові ейдетичні образи, їх залежність від умов життя людини, її анатомо-фізіологічних особливостей з метою розвитку художнього мислення [1].

Свій активний розвиток ейдетика почала в Німеччині 20-30-х років ХХ століття у працях Еріка Йенша та його послідовників.

Вітчизняні педагоги та психологи з цікавістю спостерігали за досягненнями Марбургської психологічної школи, однак через стрімке розповсюдження ейдетики як расистської, антинаукової теорії у фашистській Німеччині, всі дослідження радянських вчених були повністю припинені.

З того часу у вітчизняній науці ейдетика знову змогла знайти своє місце у працях російського вченого Ігоря Матюгіна, директора «Школи Ейдетики», що запропонував цілу систему ігор на покращення та відтворення інформації за допомогою сенсорної пам'яті.

Засновником «Української школи ейдетики» став учень Ігоря Матюгіна – Євген Антощук.

На думку Євгена Антощука, методи ейдетики корисні для впровадження в систему освіти, тому що вони формують новий підхід до освітніх та виховних технологій, що дає змогу кожному учневі комфортно, легко та із задоволенням набувати нові знання в будь-якому віці, одержуючи задоволення від реалізації своїх здібностей, конкуруючи тільки з самим собою вчорашнім і завжди виграючи в цьому змаганні [1].

Ейдетичні методи навчання, спираючись саме на образне мислення дітей, сприяють сумісному розвитку та взаємодії обох півкуль. Пам'ять та здатність зосереджувати увагу зростає, сприймання нового матеріалу більше не потребує великої кількості зусиль, а саме навчання тільки активізує інтерес дитини до всього навчального процесу. Все це сприяє не лише позитивному ставленню дитини до навчання, а й покращує відносини дитини як з рідними, так і з однолітками.

Наталя Цуркан виділяє ще одну перевагу – радість ейдетичного навчання, що робить дитину здоровішою, як і радість праці. Адже коли дитина перебуває у стані радісної, позитивної напруги, в її організмі виробляється природний стимулятор – ендорфін, який сприяє підвищенню імунітету й працездатності [4].

---

1. Антощук Є. В. Швидка психологічна допомога. Таємниці української школи ейдетики. *Світ виховання*. 2007. № 1. С. 14 - 21.

2. Безрукова С. Використання елементів ейдетики під час вивчення теорії літератури. *Зарубіжна література в школах України*. 2016. № 6. С. 24 - 25.
3. Нечипоренко О. Таємниці ейдетики. *Початкова освіта*. 2014. № 13. С. 4 - 16.
4. Цуркан Н. Ейдетика як метод розвитку пам'яті в учнів початкової школи. *Початкова школа*. 2016. № 7. С. 44 - 46.

НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДЬОЇ ОСВІТИ

Бондаренко Н. С.

Центральне місце в системі освіти належить середній школі, де формується особистість, її громадянська позиція та моральні якості. [2, с. 5] Саме опанування інформатики служить загальним цілям освіти: виховання не лише гармонійно розвинутої особистості, але і здатної розв'язувати завдання науково-технічного прогресу, зокрема формувати інформаційну культуру, забезпечувати підготовку здобувачів освіти до життя в умовах інформатизованого суспільства.

Досягнення мети навчання інформатики здійснюється за наступними змістовими лініями: 1) поняття про інформацію та її властивості, про інформаційні процеси; 2) поняття про сучасні ІКТ, їх застосування та роль у сучасному суспільстві; 3) поняття про модель, моделювання як метод пізнання, матеріальні інформаційні моделі, основні типи інформаційних моделей, моделювання об'єктів і процесів, моделювання знань; 4) поняття про алгоритм, його властивості, засоби і методи опису алгоритмів, програми як форми подання алгоритму для комп'ютера, основи програмування однією з мов програмування, практичні навички роботи з комп'ютером; 5) поняття про архітектуру інформаційної системи, основні елементи і принципи дії комп'ютера та телекомунікаційних засобів. [1]

Перша і друга група питань складають загальноосвітні основи інформаційної культури і пов'язані з вивченням поняття інформації, її видів

та властивостей, різних інформаційних процесів та сучасних ІКТ. Поняття інформації в курсі інформатики є одним із вихідних. Зміст даного поняття має розкриватись та й уточнюватись на протязі всього курсу інформатики.

Сфера застосування і роль комп'ютерної техніки у підвищенні ефективності діяльності людини повинні бути розкритими учням передусім у процесі практичного використання комп'ютерів для розв'язання різного роду завдань навчальних дисциплін.

Лінія моделювання відноситься до базових теоретичних основ базового курсу інформатики. Моделювання разом з алгоритмізацією є основними методами інформатики. Поняття моделі тісно пов'язано із етапами розв'язування прикладної задачі за допомогою комп'ютера. Навички формалізації прикладних задач мають світоглядне значення.

Четверта група по суті визначає алгоритмічну культуру, знання основних елементів однієї з мов програмування і оволодіння елементарною технологією програмування. Оволодіння основними елементами алгоритмічної культури – пропедевтика вивчення програмування.

Остання група питань пов'язана з вивченням структури і принципів дії комп'ютера та телекомунікаційних засобів, функціонального призначення основних пристроїв, що є складовими інформаційної культури. Тут виділяють наступні компоненти: 1) структура інформаційної системи і функції її основних пристроїв; 2) фізичні основи і принципи дії основних складових комп'ютера та телекомунікаційних засобів. [1]

Другий компонент в шкільному курсі інформатики, як правило, не розглядається через складність навчального матеріалу для учнів.

На добір змісту кусу інформатики в закладі загальної освіти впливають 2 групи основних чинників: 1) науковість і практичність: зміст інформатики повинен не суперечити сучасному стану науки і бути методологічно витриманим, вивчення предмета повинно давати такий рівень фундаментальних знань учнів, який дійсно міг би забезпечувати їх підготовку до майбутньої професійної діяльності в різних сферах (практична мета);

2) доступність і загальноосвітність: матеріал має бути доступним для засвоєння учням, відобразити найбільш значущі, загальнокультурні, загальноосвітні відомості. [1]

Успіх освітнього процесу залежить від методів, які застосовує педагог. Їх можна поділити на наукові (методи наукової діяльності, адекватні відомим розумовим операціям; методи наукових досліджень) та навчальні або частково-дидактичні (методи, спеціально створені з метою здійснення ефективного вивчення навчального предмету: евристичний, навчання на моделях, метод доцільних завдань, метод телекомунікаційних проєктів).

Методи навчання за джерелом знань поділяються на вербальні (подання матеріалу вчителем, робота з книгою, комп'ютерними програмами, Інтернетом), наочні (демонстраційний експеримент) та практичні (лабораторні роботи, практикум, розв'язування задач).

За рівнем пізнавальної активності та самостійності здобувачів освіти у навчальному процесі використовуються методи: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемне навчання, евристичний (частково-пошуковий), дослідницький.

Залежно від рівня здобувачів освіти, які беруть участь в освітній діяльності, визначаються активні та пасивні методи навчання. Різновидом активних методів вважають інтерактивні, які мають свої закономірності. Активні методи визначають учня «суб'єктом» навчання, виконавця творчого завдання, що веде діалог з учителем та іншими учнями. Інтерактивні методи передбачають постійну, активну взаємодію всіх учнів у навчальному процесі (співнавчання, взаємо навчання).

Специфічними саме для навчання інформатики є: а) метод доцільно дібраних задач; б) метод демонстраційних прикладів; в) метод проєктів.

Індивідуалізація навчання з позиції концепції нової української школи передбачає в тому числі й «посилення ступеня самостійності учнів у створенні їх індивідуальних траєкторій навчання шляхом застосування елементів відкритого навчання» [3, с. 12] Для індивідуалізації освітнього

процесу доцільно дотримуватися концепції «Навчання через задачі», яка передбачає організацію навчання шляхом самостійного одержання знань у процесі розв'язування навчальних проблем, орієнтацією на творче мислення і пізнавальну активність учнів. Проблемне навчання, яке здійснюється за допомогою системи задач, об'єднаних між собою однією загальною ідеєю дослідження (проблемою), орієнтується також на одержання нових теоретичних знань.

-
1. Морзе Н. В. Методика навчання інформатики: навчальний посібник: у 4 ч. Ч.1: Загальна методика навчання інформатики. Київ: Навчальна книга, 2004. 256 с.
  2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи./ Загал. ред. М. Грищенко. Київ: МОНУ. 134 с.// <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
  3. Терещук Г. Індивідуалізація навчання в контексті ідей концепції української школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка.* 2017. № 2. С. 6 - 16.

ПЕДАГОГІЧНІ ПРОГРАМНІ ЗАСОБИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Данилишина К. С.

Педагогічний програмний засіб (електронний мультимедійний підручник) – це єдина навчальна система, яка використовує сучасні комп'ютерні технології, засоби Інтернету, і яка ставить за основну мету забезпечити процес навчання за навчальними програмами під керівництвом вчителя.

Доктор педагогічних наук М. В. Головка зазначає, що важливість застосування мультимедійних технологій на уроках полягає в тому, що значний за обсягом матеріал можна поновити за досить короткий час, а також показати його в іншому виді, деталізувати нечітко вже вироблені

уявлення, викликати в учнів зовсім нові образи, поглибити і розширити здобуті знання [3, с. 15].

Дослідники виділяють показники, які знижують ефективність праці вчителя в більш поширеній, традиційній системі навчання: 1) для доведення базових практичних навиків до автоматизму недостатня кількість часу; 2) для учнів, які навчаються при групових заняттях занижений рівень пізнавальної активності; 3) вчитель не може забезпечувати адаптацію до індивідуальних особливостей кожного учня; 3) неможливість проведення постійного і об'єктивного контролю за процесом навчання кожного учня.

Перевагами педагогічного програмного засобу (ППЗ) в порівнянні зі звичайними паперовими носіями інформації, тобто підручниками, або й навіть з електронними книгами можна вважати: 1) це єдина програма, яка поєднує в собі як теоретичні, так і практичні питання, навчальні практикуми, лабораторні роботи, має електронний журнал успішності учнів, конструктор уроків, перевірені контрольні роботи та тестові завдання, і ще багато інших можливостей [2, с. 167]; 2) робота з ППЗ активізує в учня самостійне мислення [6]; 3) ППЗ передбачає досить велику кількість і достатню якість ілюстративних матеріалів таких як малюнки, карти, графіки, схеми, фотографії, відеофрагменти, інтерактивні моделі, різноманітні тренажери та багато іншого, що сприяє здобуттю високого рівня ефективності навчання [1]; 4) ППЗ дозволяє об'єктивно та достовірно визначати рівні навчальних досягнень учнів за допомогою різноманітних багаторівневих тестів, завдань, тренажерів; 5) стає вищою ефективність роботи вчителя, збільшується час для творчої роботи. Також вчителем може доповнюватися, змінюватися, корегуватися електронний підручник з врахуванням як вікових, так і психологічних особливостей учнів; 6) індивідуальний темп навчання – це не тільки «індивідуалізація» за часом, оскільки навчання за класно-урочною системою підпорядковано жорстким часовим рамкам, але і варіантність розгорнення навчального матеріалу, врахування типу пам'яті, темпераменту і мислення учня [4].

Комп'ютер забезпечує навчальний процес інтерактивними формами навчання, дозволяє застосовувати мультимедіа, сприяє створенню ситуацій для комунікативного спілкування, характеризується високим рівнем продуктивності, дає можливість швидкого пошуку інформації, доступу до різноманітних джерел, сприяє економії часу і зусиль, що також об'єктивно веде до раціональної діяльності.

Сучасна комп'ютерна техніка, позитивний вплив мультимедійних засобів через високоякісну графіку, можливість рухомого зображення дають змогу учневі спостерігати динаміку того чи іншого процесу або явища.

Комп'ютер виступає як новий елемент схеми пізнання, ефективно використання суттєво впливає на якість засвоєння учнями системи знань, формування практичних умінь і навичок.

Використання комп'ютерних програм на уроках сприяє розвитку інтересу учнів до вивчення предмета, підвищує ефективність їх самостійної роботи, індивідуалізації процесу навчання шляхом покращення наочності навчання, сприяння формуванню абстрактних уявлень, поглиблення самостійності вивчення навчального курсу, створення комфортних умов проведення різних форм контролю знань, що сприяє розробці індивідуальних заходів для корекції знань учнів у межах досягнення визначених цілей навчання .

Проблеми використання інформаційно-комп'ютерних та мультимедійних технологій, інформатизації освіти, створення та використання електронних засобів навчання висвітлювались у працях І. Кульчицького, М. Львова, М. Носкова, О. Пехоти, О. Співаковського та ін.

Потрібно вивчати результати впровадження електронних підручників (ЕП) в навчальний процес і поширювати досвід вчителів-новаторів щодо їх використання.

Педагогічні програмні засоби допомагають вирішити деякі дидактичні задачі: 1) забезпечують підвищення якості поточного та підсумкового тематичного контролю знань учнів використанням програмного засобу, що дозволяє учителеві самостійно створювати свої тестові завдання, а також і завдання для написання контрольних робіт тощо; 2) забезпечують підвищення якості формування практичних умінь і навичок; прикладів застосування програм-тренажерів, що також сприяє і індивідуалізації навчання; 3) забезпечують підвищення якості проведення демонстраційного експерименту впровадженням у навчально-виховний процес комп'ютерно-вимірjuвальних комплексів, активним використанням обчислювальних та графічних можливостей комп'ютера, що сприяє підготовці учнів до роботи в умовах сучасного промислового виробництва та наукових досліджень [5].

Заклад освіти має вирішувати такі питання використання інформаційних технологій у навчальному процесі: а) як найповніше використовувати можливості мультимедійних технологій для покращення навчального процесу; б) як підготувати учнів до життя в сучасному, інформаційному суспільстві, що постійно змінюється і розвивається.

Під час вибору педагогічних програмних засобів для використання в навчальному процесі потрібно чітко уявляти, де і як буде даний засіб використовуватись. Процес навчання повинен містити все - подання навчальної інформації, тренувальні вправи, контрольні завдання, дослідження навчальної діяльності тощо.

-
1. Вембер В. П. Роль та місце електронного підручника в навчально-методичному комплекті з навчального предмета для загальноосвітньої школи. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 2009. Т. VIII, вип. 6. С. 43 – 51.
  2. Вовковінська Н. В. Інформатизація середньої освіти: програмні засоби, технології, досвід, перспективи. Київ: Педагогічна думка, 2003. 272 с.
  3. Головка М. В. Використання можливостей нових інформаційних технологій у навчанні. *Збірник наукових праць К.-Подільського*

державного педагогічного університету: Серія педагогіка. 2001. Вип. 7. С. 15 - 19.

4. Карп С, Кохан О., Редько В. Електронні навчально-методичні комплекси у навчальному процесі середньої школи. *Освіта. 2003. 15 - 22 жовтня.*
5. Лавринець В. Комп'ютерні технології. Впровадження в навчальний процес. *Освіта. 2002. № 20, 27 березня. С. 10 - 13.*
6. Пархомець І. Ю. Нові інформаційні технології навчання. *Управління школою. 2007. № 29 (185). С. 20 - 24.*

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕГУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

Бейгул А.

Підлітковий вік є одним з основних періодів у процесі становлення особистості, адже в цей віковий період школярі вибудовують власну модель поведінки, набираються життєвого досвіду, обирають моральні орієнтири. Між підлітком, у якого формуються власні принципи та моделі поведінки, та суспільством, котре диктує підліткові чіткі моральні та соціальні правила, може виникнути соціальний конфлікт. Це може призвести до девіантної поведінки [2].

Девіантна поведінка – це один із видів дезадаптивної поведінки, який являє собою систему вчинків, що суперечать прийнятим у суспільстві правилам або моральним нормам і наносять шкоду суспільству або самій особистості [5, с. 182]. Першопричиною, яка призводить до відхилень у поведінці, є ігнорування особливостей цього вікового періоду, недооцінка дорослими глибоких вікових суперечностей у розвитку підлітка [2].

Корегування девіантної поведінки може включати різні підходи в залежності від конкретної ситуації та причини, що спричинили девіантну поведінку. Щодо особливостей корегування девіантної поведінки у підлітків, вони полягають у врахуванні таких факторів:

1. Підлітки перебувають у періоді інтенсивного розвитку мозку та формування психіки, що може впливати на їх поведінку. При цьому важливо враховувати особливості розвитку та індивідуальні особливості кожного підлітка.
2. Середовище, у якому перебуває підліток, може сильно впливати на його поведінку. Потрібно враховувати роль родини, школи та товариства в цьому процесі.
3. Важливо підтримувати підлітка, спілкуватися з ним та створювати емоційний зв'язок. Це може зменшити ризик відхилень у поведінці та допомогти з корегуванні девіантної поведінки [3].

Корекція девіантної поведінки у підлітків може бути складною задачею, оскільки цей період життя супроводжується змінами в фізичному, психологічному та соціальному розвитку. Однак, існує кілька підходів та стратегій, які можуть допомогти в корекції девіантної поведінки у підлітків: по-перше, це заміна негативної поведінки. Для корекції девіантної поведінки важливо визначити, яка саме поведінка є негативною та встановити причини її виникнення. Далі, можна пропонувати альтернативи негативній поведінці, щоб допомогти підлітку змінити її. По-друге, прийняття та підтримка підлітка. Важливо, щоб дорослі підтримали та прийняли підлітка з усіма його плюсами та мінусами. Це може допомогти підлітку відчувати себе важливим та підвищити його самооцінку. По-третє, потрібно знайти хобі. Бажано, щоб підліток займався чимось корисним та цікавим. Це може бути спорт, мистецтво, волонтерство, клуб. Така діяльність може сприяти зниженню девіантної поведінки [4, с. 93].

Також потрібно розвивати соціальні навички підлітка. Навчати ефективно спілкуватися з іншими людьми та вирішувати конфлікти. Це може бути здійснено за допомогою тренінгів зі спілкування, тренінгів з розвитку навичок співробітництва та психотерапевтичної підтримки. Необхідно встановити чіткі правила. Ці правила повинні бути конкретними, зрозумілими та суворими, і повинні бути пояснені підлітку. Можна

розглянути дисципліну як навчання. Вона повинна бути спрямована на навчання, а не на покарання. Батьки повинні використовувати дисципліну, щоб допомогти підлітку зрозуміти, що їхні дії мають наслідки, і відчуті наслідки. Обов'язково розвивати навички самоконтролю. Навчання контролювати свої емоції та реакції може бути корисним при запобіганні девіантної поведінки [4, с. 94].

Якщо девіантна поведінка підлітка не зменшується, можна звернутися за підтримкою до психолога. Психолог може допомогти розібратися з причинами поведінки та запропонувати ефективні методи коригування поведінки: рольові ігри, діалоги, відеолекторії, тренінги, бесіди, міні-лекції.[3]

Один із рушійних методів корекції, який може запропонувати психолог – це арт-терапія. Вона є корисним і дієвим засобом у справі виправлення поведінково-емоційних відхилень підлітків. Так, зображувальна діяльність, поєднуючись із можливістю споглядати і слухати мистецькі твори, створює особливий культурний світ, який сприятливо впливає на психічний стан підлітків, допомагаючи їм усвідомити свою сутність, зрозуміти цінність як себе, так і оточуючих. А ще, арт-терапію можна використовувати з метою уникнення подальшого розвитку девіантної поведінки серед підлітків [6, с. 129].

Психологічні методи корегування девіантної поведінки включають різноманітні підходи та техніки. Основними методами є:

1. Когнітивно-поведінкова терапія. Цей підхід ставить за мету зміну деструктивних думок, переконань та поведінки, що призводять до девіантної поведінки. Психолог працює з підлітком, допомагаючи йому розпізнати та змінити негативні мисленнєві схеми та розвивати здорові стратегії реагування. Психодинамічна терапія, вона спрямована на розуміння глибинних причин девіантної поведінки, зокрема на непереборні конфлікти та несвідомі впливи. Шляхом

розкриття та розуміння цих факторів, підліток отримує можливість змінити свої манери поведінки.

2. Поведінкова терапія. Ставить за мету зміну конкретних девіантних поведінок шляхом застосування позитивного посилення, навчання нових навичок і стратегій адаптації. Це може включати програми навчання навичок соціальної взаємодії, вправи на розвиток самоконтролю та інші методи [1, с. 138 - 140].

Також є педагогічні методи корегування девіантної поведінки. Наприклад, метод дилем – це коли вихованець ставиться в умови вільного морального вибору за наявності кількох варіантів поведінки, це сприяє формуванню у нього знань про моральну норму – таких знань, які емоційно переживаються, набувають особистісної значущості. Метод співпереживання (також відомий як «метод поглибленої співпраці» або «співчуття») – дає можливість формувати у підлітка уміння вирізняти емоції, які переживають інші люди, приймати чужу позицію. Метод аналізу вчинку – це навчання вихованця сприймати й аналізувати результати власних і чужих вчинків, що допомагає усвідомлювати моральні норми, сприяє формуванню здатності передбачати результати й позитивно позначається як на виробленні навичок поведінки, так і на подоланні миттєвих прагнень, станів, бажань [1, с. 137 - 140].

Таким чином, поведінкові девіації у дітей і підлітків є результатом складної взаємодії соціальних і біологічних факторів. І обов'язково потрібно корегувати девіантну поведінку підлітків, або самостійно, дотримуючись порад вище зазначених, або з допомогою спеціалістів. Результатом такої роботи є впровадження та закріплення позитивних змін у поведінці, які сприятимуть координованому розвитку особистості.

-
1. Гельбак А. Психолого-педагогічні аспекти корекції девіантної поведінки у підлітковому віці. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності: збірник матеріалів постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції*. Кропивницький: ЦУВ, 2022. С. 137 - 141.// :https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2022/08/zbirnyk_kndekcz_24.06.22.pdf#page=137

2. Девіантна поведінка дітей та молоді: проблеми й шляхи подолання. *Червоноградська загальноосвітня школа I-III ступенів № 2.* // http://chervonograd-school2.lvivsch.in.ua/biblioteka/radimo_pochitati/dlya_batjkiv/deviantna_povedinka_ditej_ta_molodi_problemi_j_shlyahi_podolannya/?pvi=pvi
3. Дмитрієва С. М., Грибан А. Р. Причини та прояви девіантної поведінки підлітків, шляхи її попередження і подолання. *Актуальні питання психології: теорія, методика, практика: збірник матеріалів XI-ої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції, Умань: УДПУ, 2022. С. 107 - 111.* // http://eprints.zu.edu.ua/35114/1/Дмитрієва%20С.М.%20Грибан%20А.Р._Тези_100.pdf
4. Замашкіна О. Д. Система корекційно-профілактичних заходів з подолання девіантної поведінки підлітків. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. 2018. № 3. С. 90 - 95.* // <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/947/1/17.pdf>
5. Миронова С. П., Гаврилов О. В., Матвеева М. П. Основи корекційної педагогіки: навчальний посібник./ за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський: КП, 2010. 264 с.
6. Михайлюк М. В., Тесленко В. В. Арт-терапія як рушійний метод коригування девіантної поведінки підлітків. *Соціальна робота і сучасність: теорія та практика професійного й особистісного розвитку соціального працівника: матеріали Десятої Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : Ліра-К, 2020. С. 128 - 130.* // https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/39773/1/S_r_i_s_X_2020-128-130.pdf

УКРАЇНСЬКА ГУМАНІСТИЧНА ТРАДИЦІЯ – ДЖЕРЕЛО РЕФЛЕКСІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Хархаров Д., Гегечкорі О. В.

Гуманістична традиція української філософії має глибокі коріння, які сягають часів Київської Русі та продовжуються впродовж усієї історії України. Українські філософи, такі як Григорій Сковорода, Михайло Драгоманов, Василь Сухомлинський та інші, зробили значний внесок у розвиток гуманістичної думки, відстоюючи цінності людської свободи, гідності та особистісного розвитку. Вони прагнули досліджувати сутність людини, її місце у світі та відповідальність перед собою та іншими.

Григорій Сковорода, один із найбільш значущих українських філософів, розглядав людину як мікрокосмос, що відображає божественну гармонію всесвіту. Він вважав, що щастя та спокій душі можна досягнути лише через самопізнання, індивідуальність та внутрішню рівновагу. Ідеї Григорія Савича про гармонію, свободу та щастя мали глибокий вплив на подальший розвиток української філософії.

Михайло Драгоманов, відомий український політичний мислитель та громадський діяч, активно розвивав гуманістичні ідеї, підкреслюючи значення свободи, громадянської солідарності та соціальної справедливості. Він застерігав про ризики авторитаризму та наголошував на важливості збереження та зміцнення демократичних інститутів у суспільстві. Його погляди на роль освіти, культури та громадської активності в захисті демократії й гуманізму є актуальними й сьогодні.

Василь Сухомлинський, видатний педагог та філософ, присвятив своє життя розвитку гуманістичної педагогіки та освіти, акцентуючи увагу на значенні любові, поваги та співпереживання. Він вважав, що кожна людина має право на повноцінне освітнє середовище, яке стимулюватиме її розвиток та підтримуватиме її індивідуальність. Сухомлинський зосереджувався на вихованні молодого покоління, яке, на його думку, повинно бути здатне забезпечити майбутнє що процвітає, гуманістичного суспільства.

Аналізуючи ідеї цих видатних українських філософів, можна побачити, що гуманістична традиція української філософії продовжує бути актуальною та значущою в сучасному суспільстві. Відстоюючи цінності свободи, гідності та взаємоповаги, українські філософи пропонують важливі роздуми та стратегії для зміцнення демократії, громадянського суспільства та особистісного розвитку. Їхні ідеї є надійним фундаментом для подальшого розвитку гуманістичної думки в Україні та світі.

Сучасна адаптація гуманістичних ідей вимагає певної реакції, до викликів глобалізації, технологічного прогресу та екологічних проблем. Українська гуманістична філософія може стати цінним ресурсом для

розуміння співвідношення між людськими цінностями, соціальною справедливістю та сталим розвитком. Враховуючи унікальний досвід українського суспільства та його традиційні цінності, можна розглядати нові шляхи розвитку гуманістичної думки, які будуть спрямовані на забезпечення гармонійного співіснування людей, природи та технологій.

Окрім того, українська гуманістична традиція може слугувати основою для розвитку міжкультурного діалогу та співпраці. Зокрема, ідеї Сковороди, Драгоманова та Сухомлинського можуть стати відправним пунктом для дослідження спільних цінностей та переконань, які єднають різні культури та народи. Це, своєю чергою, сприятиме взаєморозумінню, співпраці та мирному співіснуванню націй.

Українська гуманістична традиція є важливим джерелом натхнення та рефлексії для сучасного суспільства. Вивчення внеску українських філософів у гуманістичну думку, аналіз їхніх ідей та актуальність цих ідей сьогодні допомагають формувати нові підходи до розвитку демократії, громадянського суспільства та особистісного розвитку, а також сприяють адаптації гуманістичних цінностей до сучасних викликів та потреб. Українська гуманістична традиція може надати важливі інсайти для пошуку ефективних рішень у сферах освіти, екології, міжкультурного діалогу та соціальної справедливості, розширюючи наше розуміння гуманістичної думки та її потенціалу для позитивних змін у світі.

Відновлення та актуалізація гуманістичної спадщини українських філософів може стати важливим інструментом зміцнення національної самосвідомості та культурної ідентичності. Вивчення та поширення ідей українських гуманістів може допомогти підтримувати діалог між поколіннями, сприяти гармонійному розвитку суспільства та підвищувати якість життя громадян

-
1. Багалій Д. І. Український мандрований філософ Гр. Сав. Сковорода. Харків: Держвидав України, 1926. 396 с. // https://shron3.chtyvo.org.ua/Bahalii_Dmytro/Ukr_mandrovanyi_filosof_Skovoroda.pdf

2. Драгоманов, Михайло. Два учителі: Спомини. *ІЗБОРНИК*// <http://litopys.org.ua/drag/drag23.htm>
3. Жадько В. Український некрополь: історичний науковий довідник. Київ : СПД «Жадько В. О.», 2005. 361 с.
4. Нічник В. М., Литвинов В. Д., Стратій Я. В., Гуманістичні і реформаторські ідеї на Україні. Київ: Наукова думка, 1990. 382 с.
5. Сковорода Григорій: ідейна спадщина і сучасність / Відп. ред. І. П. Стогній. Київ: ІФ НАНУ, 2003. 716 с.

КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА: ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Савицький В.

Культурна політика – це сукупність заходів, спрямованих на розвиток культури, підтримку мистецтва і забезпечення доступу громадян до культурних цінностей. Це може включати в себе фінансування мистецьких проєктів, створення культурних центрів, підтримку культурних заходів та фестивалів, а також збереження і просування культурної спадщини. [2, с. 444].

Заходи культурної політики можуть бути досить різноманітні. Це може включати в себе виділення державних коштів на підтримку мистецтва та культури, створення культурних центрів та музеїв, проведення фестивалів та виставок, заохочення культурних обмінів, підтримку творчих індустрій, публічну підтримку художніх шкіл та програми розвитку мистецтва та культури в освітніх закладах. Такі заходи спрямовані на розвиток культури, забезпечення доступу до культурних цінностей та підтримку творчих галузей.

Регулювання культурної політики зазвичай здійснюється за допомогою законодавчих актів, бюджетування, створення культурних стратегій і програм, а також через встановлення спеціальних установ для виконання культурної політики, таких як міністерства культури, ради з мистецтва та культури, агентства та фонди. Крім того, міжнародні угоди та співпраця можуть впливати на регулювання культурної політики, особливо в контексті

обміну культурними цінностями та підтримки міжнародної співпраці в галузі культури та мистецтва.

Мета культурної політики полягає в наступному:

- формування, розвиток та трансляція культури, як важливого чинника національної єдності;
- залучення всіх верств населення до культурного життя;
- створення та підтримка розгалуженої мережі культурних установ;
- підтримка культурного різноманіття та сприяння діалогу між соціальними, етнічними та релігійними групами;
- дослідження культурних процесів суспільства та науковий опис об'єктів культурної спадщини;
- здійснення охорони, обліку і збереження культурної спадщини;
- підготовка професійних кадрів для соціокультурної сфери;
- розвиток національно-пізнавального туризму;
- забезпечення культурних потреб та сприяння творчій активності населення країни;
- сприяння комунікації між виробниками та споживачами культурних продуктів;
- підтримка зв'язку між традиціями та сучасністю соціальних, етнічних та релігійних груп;
- проведення заходів по презентації національної культури у світі [2, с. 445].

Стан культурного розвитку кожної країни є одним з найбільш об'єктивних показників не тільки духовного здоров'я суспільства, але й повноти вирішення його соціально-економічних проблем. Серед політичних функцій держави, що регулюють внутрішнє життя суспільства, важливе місце посідає державна культурна політика. Із здобуттям Україною незалежності головною метою в цій сфері мала стати така культурна політика, яка б цілком відповідала ідеям національно-культурного відродження [3, с. 102].

Основні засади державної політики у сфері культури визначено в ст. 3 Закону України «Про культуру»: визнання культури одним із основних факторів самобутності українського народу, сприяння створенню єдиного культурного простору України, збереження цілісності культури, підвищення культурного рівня, естетичного виховання громадян, доступності освіти у сфері культури для дітей та юнацтва, визначення естетичного виховання дітей та юнацтва пріоритетом розвитку культури [1].

Таким чином, значення культури для держави, як однієї із складових її зовнішньої та внутрішньої політики важко не дооцінювати. Культура прямо впливає на громадську свідомість та ідентифікує націю із державою, допомагає укріпити зовнішні зв'язки та міждержавне порозуміння.

-
1. Про культуру: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 50. Ст. 396. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
  2. Філіна Т.В. Культурна політика держави в системі забезпечення культурних потреб людини. *Грааль науки: Матеріали міжнародних науково-практичних конференцій*. № 9. Жовтень, 2021. С. 444 - 448.// <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/15600/14071>
  3. Широченко З. В. Культурна політика держави – формотворчий принцип її національної ідентичності. *Вісник національного технічного університету України «КПІ»*. Філософія, Психологія, Педагогіка. 2007. № 2 (20). Ч. 2. С. 102 – 105.// <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/92079b10-615d-4c3e-8dd8-e944c6548173/content>

ПРАВОВІ НОРМИ І ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Стоянов Є., Кубко В. П.

Глобізація міжнародних відносин та динаміка розширення застосування механізмів діяльності міжнародних організацій у сучасній світовій політиці сприяє з'ясуванню сутності й правових норм цих утворень.

До перших міжнародних організацій дослідники відносять древньогрецькі проксенії та амфіктіонії, що існували у Древній Греції в VI столітті до н.е. і за своїм характером нагадували союзи та об'єднання зі спільними інтересами й принципами функціонування.

Характерним явищем у міжнародних відносинах доби середньовіччя та нового часу була наявність військових союзів та коаліцій, першочергово спрямованих проти тієї чи іншої держави.

Першою міжнародною організацією з чітко вираженою політичною спрямованістю була Ліга Націй, що створена в 1919 році відповідно до положень Версальської договірної системи і яка проіснувала до 1946 року.

Міжнародні організації (*англ. International organizations*) – це особлива категорія міжнародних інституцій. Вони дуже різноманітні за складом учасників, цілями, функціями, місцем в інституційному середовищі міжнародного бізнесу та впливом на міжнародні відносини.

Термін «міжнародна організація» у науковий дискурс увів шотландський учений-юрист Джеймс Лорімер приблизно 1867 року. Георг Єлінек (1882) відніс цей термін до галузі вивчення зв'язків між державами. У Німеччині концепція набула популярності завдяки трактату В. Шукінга під назвою «Організація світу» («Die Organisation der Welt») (1908), яку опубліковано у Франції в скороченому варіанті під назвою «Міжнародна організація». У США вираз «міжнародна організація» набув поширення завдяки появі у підручнику «Міжнародні громадські об'єднання» Пола С. Райнша (1911) [3, с. 25].

Однозначного визначення міжнародної організації наразі немає. Широке визначення зазвичай включає міжнародні урядові організації та міжнародні неурядові організації (НУО). Словник статистичних термінів ОЕСР визначає міжнародні організації як «органи, створені формальними політичними угодами учасників, що мають статус міжнародних договорів; їхнє існування визнається правом країн-учасниць; вони не розглядаються як резиденти країн, у яких вони розташовані» [6].

Тобто, міжнародна організація – це об'єднання держав, установ, фізичних осіб, що спільно реалізують програму або мету на основі певних правил та процедур і діяльність яких виходить за національні кордони.

На думку О. Кучика, власне ідея творення міжнародних політичних механізмів колективних дій, спрямованих на реалізацію колективної безпеки, зумовила трактування цього явища, насамперед як, політичного механізму з притаманними нормативно-правовими елементами [3, с. 27].

Утворення міжнародних організацій є об'єктивним наслідком процесу розвитку світового суспільства. Серед чинників, що ведуть до їх виникнення, основні: міжнародний поділ праці, міжнародна економічна інтеграція, політичні стосунки між країнами, глобалізація міжнародних відносин. Але, оскільки міжнародне життя не є сталою категорією, зазначені цілі можуть змінюватись, що потребує відповідної трансформації і політики міжнародних організацій.

На сьогоднішній час існує велика кількість міжнародних організацій, основною метою яких є співробітництво держав у різних сферах. Деякі із них мають універсальний характер (ООН), інші регіональний (Рада Європи, НАТО, ЄС та ін.).

Міжнародні організації, як правило, поділяють на дві великі групи: міждержавні (міжурядові) організації, засновниками і членами яких виступають держави; міжнародні неурядові організації, що об'єднують фізичних або юридичних осіб, діяльність яких здійснюється поза межами офіційної зовнішньої політики держав.

Міжнародні організації є суб'єктами міжнародного права. Міжнародне право – це сукупність принципів і норм, що регулюють відносини між його суб'єктами. Нормативна база складається із прав та обов'язків міжнародного права. Норми міжнародного права окреслюють «межі дозволеного» в міжнародних відносинах, встановлюють своєрідні правила поведінки для суб'єктів, в тому числі для міжнародних організацій.

Норми права міжнародних організацій є переважно договірними нормами. Джерелами цієї галузі є установчі документи міжнародних організацій: Віденська конвенція про представництво держав у їхніх відносинах із міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р., Віденська конвенція про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р., угоди про привілеї та імунітети міжнародних організацій, установчі документи міжнародних організацій тощо. Правову основу міжнародної організації становлять статuti або угоди про створення міжнародних організацій, домовленості щодо регламенту, правил процедури; окремі акти, які встановлюють статус персоналу; домовленості з урядами країн перебування; угоди з іншими міжнародними організаціями [5, с.6-7]

Правові норми, пов'язані з діяльністю міжнародних організацій, умовно можна поділити на три групи:

1. «Внутрішнє право» («власне право») – норми, які регламентують діяльність самих міжнародних організацій, визначають характер функцій та правовий стан різних категорій персоналу, регулюють порядок вирішення майнових, фінансових та інших питань. У внутрішньому праві розрізняють конституційне право, адміністративне право, фінансове та бюджетне право.

Зазначимо, що офіційно факт існування внутрішнього права міжнародних організацій було визнано лише у 1929 році в рішенні Адміністративного трибуналу Ліги Націй, де трибунал зазначив, що застосував у постанові внутрішнє право співтовариства, сформульоване в правилах персоналу (*Tribunal administratif*).

2. «Зовнішнє право» – це норми, які фіксують місце міжнародної організації в загальній системі міжнародних відносин. Іншими словами, це правовий інструмент, за допомогою якого міжнародна організація забезпечує свій статус у конкретних умовах її місцеперебування, зв'язки з державами та іншими міжнародними і національними організаціями [4, с. 17].

3. Наднаціональність – сукупність юридично закріплених повноважень, якими держави наділяють визначений міжнародний орган для цілеспрямованого регулювання їх взаємовідносин відповідно до компетенції держав-членів, навіть без їх згоди. Основними особливостями наднаціональної міжнародної організації є право міжнародної організації на втручання в питання, що належать до внутрішньої компетенції держави згідно з її конституцією; покладання широких повноважень із визначення правил і налагодження контролю за їх дотриманням на непередставницькі органи, тобто міжнародних службовців; право організації своїми рішеннями зобов'язувати й уповноважувати фізичних і юридичних осіб держав-членів [5, с.12].

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин і міжнародного права міжнародні міжурядові організації певним чином виконують функції безпосереднього правотворення, зокрема щодо внутрішнього права організації, і в цілому сприяють процесу створення міжнародно-правових норм.

Так, у резолюціях і рішеннях міжнародних організацій, насамперед ООН та її спеціалізованих установ, нерідко фіксуються вже сформовані звичаєві правові норми, а також заохочуються певні дії суб'єктів міжнародних відносин, що веде до виникнення нових норм і звичаїв. Крім того, особливий характер міжнародна правотворчість набуває у межах наднаціональних об'єднань, у тому числі, коли мова йде про створення норм прямої дії (Європейський Союз). У будь-якому випадку правотворча діяльність міжнародних організацій завжди обумовлена їх похідним характером, обсягом компетенції, передбаченим в установчому договорі (статуті) міжнародної організації [7, с.106].

Джерелами формування нормативної основи діяльності міжнародних організацій є:

- а) міжнародні угоди;
- б) рішення міжнародних організацій та конференцій;

в) міжнародні звичаї;

г) міжнародні кодекси поведінки.

Міжнародні правові норми утворюються на основі узгоджень між учасниками міжнародних відносин. Якщо угода офіційно декларується суб'єктами, то така норма зветься договірною; якщо ж норму не декларують, але мають її на увазі і не заперечують, то вона зветься міжнародним звичаєм.

Крім договірних і звичайних норм, важливу роль у правовому регулюванні діяльності міжнародних організацій відіграють принципи міжнародного права серед яких розрізняють загальні (наприклад, принцип мирного співіснування держав; принцип суверенної рівності держав та ін.) і спеціальні (наприклад, принцип свободи вибору форми організації зовнішньоекономічних зв'язків).

Міжнародні організації є важливим інструментом зовнішньої політики держав, ареною для дискусій, потужним каналом міжнародної соціалізації, акторами у вирішенні глобальних проблем.

З огляду на проблеми безпеки у глобальному вимірі відбувається модернізація політики міжнародних урядових і неурядових організацій, які відіграють пріоритетну роль у міждержавній взаємодії [2, с.102].

Таким чином, міжнародні організації стають практично універсальними структурами, у межах яких держави в колективному порядку вирішують найбільш важливі питання міжнародного життя та які допомагають стабілізувати спільні ідеали і цінності різних суспільств.

-
1. Кирилюк Н.В., Маник А.З., Задорожна С.М. Міжнародне публічне право: навчально-методичний посібник. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича. 2021. 268 с.
  2. Копійка М. В. Модернізація політики міжнародних організацій у сфері інформаційної безпеки. *Політичне життя*. 2020. № 1. С. 102 - 109.
  3. Кучик О. Еволюція поняття міжнародної організації: теоретико-методологічний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2012. Вип. 30. С. 24 - 32.
  4. Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: ЦУЛ, 2011. 279 с.
  5. Право міжнародних організацій: практикум / уклад. А. Д. Гулієв. Київ: НАУ, 2014. 64 с.

6. Словник статистичних термінів ОЕСР. // <https://stats.oecd.org/>
7. Теорія міжнародного права: навчально-методичний посібник / За ред. О. В. Бігняка. Херсон: Вид. «Гельветика», 2020. 224 с.

ПІВНІЧНА КОРЕЯ: МІСЦЕ ТА РОЛЬ В АЗІАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ ТА СВІТІ

Панова К.

Північна Корея, офіційно відома як Кореїська Народно-Демократична Республіка, є унікальною країною, яка привертає увагу світової спільноти своєю непередбачуваністю, ізолюваністю та великим потенційним впливом на геополітичний ландшафт регіону та світу загалом.

КНДР – остання країна, де зберіглася комуністична диктатура, що була заснована в 1948 році після поділу Кореїського півострова між Радянським Союзом і Сполученими Штатами. Держава має кордони із РФ, Китаєм та Південною Кореєю, та керується представниками династії Кімів. Кім Чен Ин є третім лідером Північної Кореї, який успадкував титул "верховного керівника" від свого батька. В державі відзначаються публічні страти, функціонує система трудових таборів "кванлісо", карається підприємницька діяльність, відсутня свобода пересування, а заробітні плати громадян, що не входять до партійної верхівки, є мізерними.

Вдале географічне розташування на півночному сході Азії, межування з узбережжям уздовж Японського моря та Північного Тихого океану, надає країні значний економічний потенціал. Її кордони з Китаєм на заході та Південною Кореєю на південному заході роблять її одним із головних учасників в азіатсько-тихоокеанському регіоні. Завдяки своєму розташуванню, Північна Корея володіє значущим впливом на економіку та Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Варто відзначити, що з політичного вектору впливу Північна Корея виступає унікальним персонажем, який хоча й не бере активної участі у міжнародних відносинах, однак вплив на світову геополітику має значний. Її авторитарний режим, який концентрується навколо культу особистості лідера, формує унікальне політичне середовище. З одного боку, така тоталітарна політика сприяє стабільності внутрішніх справ держави, забезпечуючи зосередження влади в руках одного лідера, а з іншого боку – призводить до ізоляції країни від світового співтовариства і, тим самим, формує низку проблем у сфері прав людини.

Головним ворогом для цієї країни є США. У своєму дослідженні В. Явір наголошує на тому, що, на думку північнокорейського дослідника Мун Юн Хо «Північна Корея докладає і докладатиме зусиль до зміцнення міжнародної солідарності, створення сприятливого середовища для об'єднання Кореї, оскільки це питання має колосальну вагу для держави. Головну відповідальність за розділення корейської нації дослідник покладає на американські сили» [3, с. 63].

Оскільки КНДР є однією із найбільш закритих, ізольованих держав, це значно ускладнює розуміння природи етнополітичних процесів в цій моноетнічній державі. КНДР не є привабливою країною для міграції через низькі стандарти життя, недієву систему захисту прав людини та відсутність демократичних свобод. По суті це реальність, в якій живе більша частина населення цієї держави. Однак, не зважаючи на свій обмежений економічний розвиток, Північна Корея має великий потенціал впливу на геополітичні події, які відбуваються у світі. Таємничість та непередбачуваність лідера тримає в напрузі весь світ.

Інформація про суспільний устрій Північної Кореї, яка час від часу просочується у європейські та американські ЗМІ говорить про те, що в цій країні не все так добре, як того бажав би лідер Ким Чен Ін. В силу різних обставин, де не останнє місце займає важка неавтоматизована праця, голод, різноманітні хвороби і неефективна медицина – по суті тримають людей у

рабстві. Якщо хто бажав би уявити, яким є рабство у XXI столітті – варто подивитися на життя у Північній Кореї.

Варто відзначити, що ця досить унікальна країна на карті Євразії завдає шкоди не лише власному народу, який ізольований від світу, а й здатний викликати світове обурення своєю Атомною програмою. Крім того, розташування Північної Кореї провокує значний вплив на сусідні країни, такі як Китай, Росія та Південна Корея, зміцнюючи або послаблюючи їхні взаємини. Наразі стало відомо, що Північна Корея не збирається змінювати своїх дій стосовно ближніх країн-сусідів. Вже у січні 2024 року Кім Чен Ин визначив, що його головними ворогами наразі є США та Південна Корея, хоча ще до недавнього часу відносини із Сеулом здавалося б трохи пом'якшали, однак, я виявилось, це була ілюзія [1].

Зовнішня політика Північної Кореї, зокрема переговори про її ядерну зброю, не ставить перед собою завдання протистояння «імперіалістським США», як часто висловлюється представниками уряду, а скоріше використовується як інструмент для досягнення зняття міжнародних санкцій. Оскільки саме ядерна загроза КНДР стала причиною введення обмежень, можна припустити, що переговори за теперішніх обставин завжди будуть мати обмежений успіх. Північна Корея й надалі буде нарощувати свій ядерний потенціал, і ймовірно, вихід з міжнародної ізоляції буде довгостроковим завданням [2].

Таким чином, Північна Корея, незважаючи на свою відокремленість та внутрішні негаразди, здатна визначити геополітичний ландшафт Азії та Тихоокеанського регіону. Її роль і місце в міжнародних відносинах формуються як із власних внутрішніх реалій, так і під впливом глобальних факторами, які роблять Північну Корею важливим і впливовим суб'єктом у світі.

---

1. Кім Чен Ин заявив про «необхідність знищення» столиць США і Південної Кореї, якщо вони виберуть військову конфронтацію. *LB.ua* // https://lb.ua/world/2024/01/01/591678_kim_chen_in_zayaviv_pro_neobhidnist.html

2. Мацькович О. Держава 38-ої паралелі: погляд Північної Кореї на міжнародні відносини. *ADASTRA*. 2020. 28 Jan // <https://adastra.org.ua/blog/derzhava-38-oyi-paraleli-poglyad-pivnichnoyi-koreyi-na-mizhnarodni-vidnosini>
3. Явір В. Дезінтеграція і інтеграція Кореї: особливості північно- та південнокорейського наукового осмислення. *European Political and law Diskourse*. 2018. Vol. 5, Is. 1. P. 60 - 66.// <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2018/2018-5-1/10.pdf>

ЕНЕРГЕТИЧНА ДИПЛОМАТІЯ: ВПЛИВ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ НА СВІТОВУ ПОЛІТИКУ

Латова М.

Американська правознавиця Елізабет Воррен вважає, що ресурси у світі політики є ключем до здійснення стратегічних маневрів, що той, хто володіє ними, має перевагу у визначенні правил гри .

Промислова революція критично підвищила можливість використання викопних паливних ресурсів. Перед усім енергетичні ресурси розглядалися як рушійна сила економіки, яка могла принести прибуток, оскільки мала попит серед населення, так було до ХХ століття. А розвиток парових двигунів та двигунів внутрішнього згоряння перетворили викопне паливо на цінний стратегічний ресурс. Доступ до нього давав змогу країнам індустріалізуватись та модернізуватись, енергетичні ресурси стали відігравати дуже важливу роль у політиці. Вони значно впливали на формування політичних стратегій і цілей. Так, нафта спочатку розглядалася як заміна вугілля, і нею цікавилися лише бізнесмени-нафтошукачі, які хотіли озолотитися. "Нафтова лихоманка", що виникла в кінці ХІХ століття породила такі компанії, як Standart Oil, Товариство нафтового виробництва братів Нобель та Shell.

Поворотним моментом у сприйнятті цих ресурсів стала Перша світова війна, де використовувалися новітні технології на той час, техніка, яка функціонувала на похідних продуктах від нафти. Для світових держав було

важливим рішенням – переходити на флот на рідкому паливі чи ні. Уряд Великобританії довго не наважувався переводити весь флот на рідке паливо. З одного боку це дало би великі переваги, але з іншого поставило би в залежність від джерел нафти, які могли вичерпатися у найвідповідальніший момент. Наступний перехід зумовив життєво важливий контроль держави над країнами, в яких були родовища нафти: для Великобританії це були Персія, Ірак та Кувейт.

Ця революція у виробництві дала неймовірний вплив нафтовим фірмам. Уряди різних країн почали боротися за родовища цих цінних ресурсів, так, для Німеччини у період першої світової війни пріоритетною була територія Румунії - насамперед через наявні там ресурси. Втративши Галичину, Німеччина почала шукати способи, які дозволяли б перетворювати вугілля або вугільний брикет у різні види палива, включаючи бензин, дизельне паливо та інші нафтопродукти.

Енергетична безпека стала питанням виживання країн: уперше з'явилися державний недоторканий запас нафти, а країни, які постачають ресурс, стали важливими партнерами. Зростання значення нафти в політиці дала можливість використовувати її наявність, як можливість для впливу на досягнення своїх цілей. Вже тоді новосформована Радянська Росія намагалася взяти під контроль якомога більше нафтових джерел. Під її контролем опинилися: кавказький регіон, територія України, Сибір.

В період Другої світової війни значення нафти ще більше зросло. Помилки, допущені у Першу світову, були враховані. Так, Німеччина мала вже розробки, які давали змогу більш раціонально використовувати нафту, завойовувала території, де були запаси нафти, укладала угоди з іншими країнами, що постачали нафту, такими як Румунії, яка надавали нафту в обмін на товари або під тиском з військово-політичних причин. Також Сталінградська битва у 1942 році у СРСР мала велике значення через стратегічний нафтопровід Волгоград – Баку, який постачав нафту на фронт.

У цю війну почали використовувати блокаду нафтового постачання. Конфлікт між Японією та США на Тихому океані, зокрема, був спровокований ембарго на постачання нафти до Японії та намаганнями останньої компенсувати нестачу нафти агресією проти багатих нафтою регіонів [1].

Наприклад, союзники, зокрема, вели політику знищення нафтовий промислів, щоб перешкодити Німеччині та її союзникам у забезпеченні нафтою. Чорноморський флот завдавав ударів по нафтопромислах у районі Плоєшті, нафтовій комунікації Плоєшті – Констанца та порушував морські перевезення по лінії Констанца – Босфор [2, с. 334]. Повітряні сили США 1 серпня 1943 року здійснили операцію «Припливна хвиля» з метою знищення дев'яти нафтопереробних заводів в районі Плоєшті, що стало однією з найкривавіших операцій в історії повітряних сил США [3].

Ці приклади демонструють, як енергетичні ресурси, зокрема нафта, були стратегічно важливі у веденні війни та як контроль над ними впливав на міжнародні відносини під час Другої світової війни. Після світових війн нафта стала одним з найважливіших ресурсів, який давав країнам можливість розвиватись, впливати на міжнародну політику та економіку. Така висока цінність спричиняла нові конфлікти за цей ресурс: Іранська революція, Сирійський конфлікт, суперництво за вплив в Арктиці та інші. Також нафта перетворилася на важіль для маніпуляцій та шантажу інших країн.

Історія повна прикладів того, як країни можуть використовувати свої нафтові ресурси як засіб політичного тиску або шантажу. Одним із відомих прикладів може бути організація ОПЕК. У 1973 році ОПЕК встановила ембарго на постачання нафти до країн, які підтримували Ізраїль у його конфлікті з арабськими державами. Це викликало значний ріст цін на нафту та кризу у світовому енергетичному ринку.

Суперечки між Росією та Україною стосовно транзиту газу через українську територію призводили до спорів і навіть зупинки постачання газу, що мало серйозний вплив на країни Європи.

У 2006 та 2009 роках Росія зупиняла постачання газу до України через суперечки щодо цін та умов постачання. Ці конфлікти набули міжнародного значення, оскільки багато країн Європи, які отримували газ через територію України, відчули перебої у постачанні газу. Це підкреслило залежність країн Європи від російського газу та стало об'єктом геополітичних обговорень.

Особливу роль на розстановку сил у світі відіграла і сланцева революція у США. Вона допомогла не тільки забезпечити США енергією на десятиліття вперед, але і зменшити залежність від імпортованих джерел енергії і навіть зробити країну експортером енергоресурсів.

Зараз ми бачимо перегляд усієї енергетичної політики: намагання перейти до інших джерел енергії, знайти більш надійних партнерів, забезпечити майбутню енергетичну безпеку. Та про те, до яких змін це призведе та яка розстановка сил установиться зараз можна тільки припускати.

-
1. Білявський М. Забутий урок "м'яких санкцій": трагедія у Перл-Гарборі 41-го так нічого й не навчила світ. *LIGA.net.* // <https://biz.liga.net/ua/ekonomika/tek/opinion/zabytyy-urok-myagkih-sanktsiy-tragediya-v-perl-harbore-41-go-tak-nichemu-i-ne-nauchila-mir>
  2. Крим: шлях крізь віки. Історія у запитаннях і відповідях / Відп. ред. В. А. Смолій. Київ: ІУ НАНУ, 2014. 456 с.
  3. Stout J. A. Fortress Ploesti: The Campaign to Destroy Hitler's Oil Supply. Havertown: Casemate publishers. 2011. 320 p.

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ХАРАКТЕРИСТИКА

Павлішина Д., Кубко В. П.

У сучасному глобалізованому світі міжнародний тероризм дестабілізує безпеку багатьох держав й цілих регіонів, підриває діяльність органів державної влади, несе загрозу громадянам та все більше набуває рис

інтернаціонального руху, що перешкоджає розвитку стабільних міжнародних відносин.

Феномен тероризму є досить багатоаспектним явищем. Тероризм (від лат. *terror* – «жах», «страх») – використання або загроза застосування насильства для досягнення політичної, релігійної або ідеологічної мети. Вживане дієслово «тероризувати» означає *«залякувати, породжувати страх вселяти страх»* і т.п.

У сучасній, зокрема політичній, юридичній літературі терор інтерпретується як політика залякування, насильства і розправи над політичними супротивниками, аж до фізичного їх знищення.

Найбільш часто вживаним є тлумачення американських дослідників В. Маллісона і С. Маллісона: тероризм – «це систематичне використання крайнього насильства для досягнення публічних і політичних цілей» [4, с. 295].

У Законі України «Про боротьбу з тероризмом» наводиться офіційне визначення: «Тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей» [3].

Американський історик Дж. Хардман в статті «Тероризм», що буда опублікована в чотирнадцятому томі «Єнциклопедії соціальних наук» у 1934 році дав таке визначення тероризму – «це термін, що використовується для опису методу, або теорії, що обумовлює метод, шляхом якого організована група, або партія, прагне досягнути проголошених нею цілей переважно через систематичне використання насилля. Терористичні акти спрямовуються проти людей, які як особистості, агенти або представники влади заважають досягненню цілей такої групи» [1].

Першою міжнародною спробою кодифікації тероризму стала Конвенція Ліги Націй 1937 року про запобігання і покарання тероризму, яка однак не отримала достатніх ратифікацій. З того часу міжнародне співтовариство дотримувалось тематичного підходу до визначення міжнародного тероризму предметними конвенціями, протоколами, резолюціями Ради Безпеки ООН, Глобальною контртерористичною стратегією ООН та іншими документами.

У міжнародному законодавстві домінує розуміння міжнародного тероризму як злочину, що є зняряддям політичної боротьби реакційних кіл, партій, злочинних організацій та окремих осіб; передбачає фінансову, матеріальну, організаційну, державну або іншу підтримку поза межами території держави, де здійснені терористичні акти.

Організація Об'єднаних Націй визнає тероризм однією з найбільш серйозних загроз міжнародному миру і безпеці людства. Поширення терористичної загрози обумовлюється процесами світової глобалізації, інтернаціоналізації, а також підвищенням рівня міжнародної злочинності.

Так, резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 49/60 «Заходи з ліквідації міжнародного тероризму» (1994) інтерпретує міжнародний тероризм як «злочинні акти, що спрямовані або розраховані на створення обставин терору серед широкого суспільного кола, групи або окремих осіб в політичних цілях, ні при яких обставинах не можуть бути виправдані, якими би не були міркування політичного, філософського, ідеологічного, расового, етнічного, релігійного або іншого характеру, що можуть бути надані у їх виправдання» [2, с. 20].

Резолюція № 1373 Ради Безпеки ООН від 28 вересня 2001 року відзначає, що існує тісний взаємозв'язок між міжнародним тероризмом і транснаціональною організованою злочинністю, незаконними наркотиками, відмиванням грошей, незаконним продажем зброї та незаконними перевезеннями ядерних, хімічних, біологічних та інших потенційно небезпечних матеріалів.

У регламенті армії США № 190-52 вказано, що акт тероризму – вибіркове застосування насильства чи погрози насильством, яке застосоване в політичних, релігійних чи ідеологічних цілях [2, с. 21].

Із наявних на сьогоднішній день визначень можна виокремити кілька ключових критеріїв, які властиві тероризму загалом:

- 1) основною формою вчинення злочину є акти насилля або загрози насильства;
- 2) може бути здійснений тільки субнаціональною групою або недержавними утвореннями, а не державами;
- 3) метою є досягнення політичних, економічних чи релігійних цілей;
- 4) акти тероризму поширюють страх поза безпосередньою жертвою та здійснюють сильний психологічний ефект;
- 5) терористична діяльність відрізняється послідовністю, високим рівнем організації та планування [6].

Виокремлюють чимало різновидів тероризму, найпоширенішими з них є: тероризм однаків; сепаратистський (етнонаціоналістичний); лівий тероризм; правий тероризм; релігійний тероризм; кібертероризм; хімічний, біологічний, радіологічний та ядерний тероризм; державний (або режимний) тероризм [7].

Загалом, сучасний тероризм має різновиди: державний (організовується чи підтримується однією державою і проти іншої), міжнародний (проводиться міжнародними терористичними організаціями), внутрішньодержавний (здійснюється замах на основи державності), релігійний (насаджується своє віросповідання), точковий (терористичний акт на окремо взятому об'єкті). Необхідно враховувати і такі різновиди, як тероризм у формі заколоту (захоплення території), масові безпорядки, диверсії, утримання заручників.

Міжнародний тероризм – це явище, що не має географічних кордонів і не лише становить небезпеку для окремих країн, а й ставить під сумнів стійкість міжнародного правопорядку та спроможність протистояти

викликам з боку міжнародних терористичних організацій і квазідержавних утворень, які претендують на самостійну роль у системі міжнародних відносин.

У більшості випадків термін використовується як засіб у політичній боротьбі, оскільки кожна країна, по суті сама визначає, відноситься та або інша група до категорії «терористів» або «бійців за свободу», а самі акти терору виконуються локально.

Метою міжнародного тероризму можна вважати дезорганізацію державного управління та нанесення економічного і політичного збитку, що повинні спонукати уряд до зміни політики.

Основними ознаками міжнародного тероризму є:

- цілі, що переслідуються міжнародними терористами, торкаються безпеки більш ніж однієї держави;
- підготовка до акту міжнародного тероризму або його вчинення починаються в одній державі, а закінчуються в іншій;
- державою виникнення засобів фінансування міжнародної терористичної діяльності є інша держава, ніж та, де знаходяться особи, що здійснюють таку діяльність;
- жертвами міжнародних терористичних актів стають особи з різних держав, або особи, що користуються міжнародним захистом;
- міжнародний тероризм завдає шкоди діяльності міжнародних організацій, а також безпеці двох та більше держав [1].

Також обов'язковими ознаками тероризму є: наявність насильства; заподіяння або загроза заподіяння шкоди здоров'ю людини, матеріальної чи матеріальної шкоди; позбавлення життя або загроза позбавлення життя людини.

Отже, тероризм – це загальнонебезпечні дії, що вчиняються публічно і посягають на суспільну безпеку, це протиправна форма насильства, сутнісною особливістю якої є залякування, намір створити атмосферу жаху,

обстановку соціальної незахищеності, дестабілізувати політичну ситуацію з метою примусити структури влади прийняти вигідні для терористів рішення.

У першій Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» поширення тероризму визначається як один з чинників, що загрожує глобальній міжнародній стабільності та негативно позначається на безпековому середовищі держави [5]. Україна поділяє стурбованість світової спільноти щодо таких глобальних загроз людству, як поширення тероризму, у тому числі, пропаганда терористичної ідеології, застосування терористичних методів для досягнення злочинної мети.

Таким чином, міжнародний тероризм у ринкових умовах глобального світу загрожує як внутрішньодержавній стабільності та безпеці, так і нормальній функціональності всієї системи міжнародних відносин. Вкрай важливо, що міжнародне та міждержавне співробітництво виступає в таких умовах визначальною складовою антитерористичної боротьби.

-
1. Гбур З. В. Теоретико-методологічні засади поняття «міжнародного тероризму». *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2021. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/5.pdf
  2. Ліпкан В. А., Никифорчук Д. Й., Руденко М. М. Боротьба з тероризмом. Київ: Знання України, 2002. 254 с.
  3. Про боротьбу з тероризмом: Закон України, (Документ 638-IV, чинний, поточна редакція від 28.04.2023). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст. 180. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> .
  4. Сидоренко О.І. Сутність та ознаки тероризму. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 294 - 297. // http://lsej.org.ua/3_2021/77.pdf
  5. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється»: затверджена Указом Президента України від 12.02.2007 № 105 (в редакції Указу Президента України від 08.06.2012 № 389/2012). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>
  6. Терор чи тероризм. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. 08.02.2023.// <https://www.helsinki.org.ua/articles/terror-chy-teroryzm-chomu-vazhlyvo-vyznachyty-shcho-same-vchyniaie-rosiia-v-ukraini/>
  7. Schmid Alex P. Terrorism Prevention: Conceptual Issues (Definitions, Typologies and Theories). *Chapter 2. Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness*. Edited by Alex P. Schmid. ICCT, 2021, P. 13 - 48. URL:https://icct.nl/app/uploads/2021/10/Handbook_Schmid_2020.pdf

ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ ЇХ ФІНАНСУВАННЮ

Чебан Е.

Забезпечення миру та міжнародної безпеки є одним із найактуальніших питань для кожної держави світу. Тероризм не народився сьогодні і його, на жаль, неможливо позбутися завтра. З розвитком науки й технологій він інтенсивно розвивається і більш того – удосконалюється. Активна діяльність терористичних організацій та угруповань стимулює до створення нових методів боротьби з їх фінансуванням та до жорстких заходів щодо контролю за фінансовими потоками.

Нині у світі позначилися окремі регіони, де тероризм стає найважливішим чинником, визначає життя соціуму, впливає на характер міжнаціональних відносин, контролює міждержавні відносини. Проявом тероризму є сучасні війни, ісламський екстремізм, політичні, етнічні та релігійні конфлікти. Жертвою тероризму може стати як окремо взятий індивід, так і суверенна держава [2, с. 131].

Сьогодні маємо реальні приклади, коли загроза тероризму переростає у пряме військове протистояння, що спричиняє ряд проблем і створює небезпечне середовище для людського життя. Спираючись на досвід антитерористичної діяльності міжнародних організацій, а також на відповідну державну політику низки країн, поставимо за ціль розглянути діяльність терористичних організацій та з'ясувати, завдяки чому працює система відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, та які існують протидії терористичному фінансуванню.

Більшість терористичних організацій, пов'язаних з відмиванням коштів, зафіксовано на Близькому Сході та в Африці. Відомо, що терористична організація «Ісламська держава» має величезні запаси фінансових ресурсів, а найважливішим джерелом прибутків для них залишається контрабанда нафти й торгівля нею на «чорному» ринку. Зрозуміло, мова йде не про кілька тисяч доларів, а про суму, яку складно одержати навіть незаконним шляхом.

«Ісламська держава» працює як державний апарат, а тому здатна генерувати фінансові потоки. Це також свідчить про те, що організація отримує прибуток з митних зборів і податків жителів підконтрольних терористам території.

Там, де з'являється інформація про діяльність терористичних організацій, обов'язково натрапимо на новину про гуманітарну допомогу або благодійні організації і це не випадково. Наприклад, німецький уряд зазначав, що приватні особи з країн Перської затоки виявляють інтерес до ІД та практикують спосіб прикривання гуманітарними організаціями, але часто кошти просто збирають цілком відкрито. Звісно ж кожні подібні дії мають відповідну реакцію міжнародного співтовариства.

Благодійні організації є досить привабливими для терористів та вразливими для неправомірного фінансування тероризму. Суспільство довіряє їм, вони мають доступ до фінансування і використовують велику кількість грошових коштів. Такі організації підлягають менш суворим нормативним вимогам щодо капіталу, атестації та обліку, порівняно з кредитно-фінансовими установами та компаніями. За результатами пленарного засідання у Парижі, експерти FATF (міжнародна група з протидії відмиванню брудних коштів) дійшли висновку, що «неправомірне використання некомерційних організацій для фінансування тероризму є найбільш слабкою ланкою міжнародних зусиль, спрямованих на викорінення такого фінансування у джерелах його виникнення» [5].

Злочинні організації і терористичні угруповання продовжують розширювати міжнародні мережі та укладати між собою вигідні союзи. Глобалізаційні процеси дозволили їм розширити свою діяльність шляхом інтернаціоналізації засобів зв'язку і банківських систем, а відкриття кордонів істотно полегшило їхні зусилля.

Проведені розслідування дали змогу виявити безпосередні зв'язки між різними терористичними угрупованнями і злочинними організаціями, що займаються торгівлею наркотиками, які зараз працюють разом через

необхідність, зручність або взаємну користь. Ці зв'язки можуть приймати різні форми, але загалом вони мають важливий вплив на фінансування терористичних груп. Наприклад, Аль-Каїда та інші терористичні групи використовували для свого фінансування Афганістан як один із головних виробників опіуму в світі. Після захоплення Афганістану талібами в 1996 році, вирощування опіуму стало важливим джерелом прибутків для терористичних організацій. Мережі зі збуту працювали в основному в Пакистані, а також в інших регіонах.

Поширена проблема відмивання грошей, з якою досить складно боротися, показова у Ізраїльсько-палестинському конфлікті, який нещодавно спричинив новий імпульс на міжнародній арені. Крім досвіду з приватними особами у «Ісламській державі», одним із відомих способів отримання прибутку терористичної організації ХАМАС є здійснення переказу коштів через криптобіржі. За даними аналітиків, незадовго до нападу на Ізраїль на цифрові гаманці, що належать угрупованню Ісламський джихад, союзному ХАМАС, було перераховано \$93 млн. Частина цих коштів надійшла через російську біржу Garantex. Інсайдери, знайомі з ситуацією, стверджують, що Garantex стала основним каналом проведення операцій із криптовалютами в російській юрисдикції. Зокрема через неї багатії виводять гроші з росії, через неї ж свої доходи відмивають російські кіберзлочинці. Сполучені Штати Америки відреагували і вже розробляють проєкти з протидії. Американська компанія Bloomberg заявила, про те, що високопоставлений американський чиновник відвідає Саудівську Аравію і Катар, щоб активізувати зусилля з перекриття каналів фінансування ХАМАСу [3].

Крім вищезазначених способів відмивання коштів, для терористичних організацій також є можливість функціонувати без центральних органів управління, а їх фінансування може здійснюватися через сторонніх фінансових помічників. Також все частіше практикують спосіб передачі грошей готівкою від «інкогніто», тобто ніхто не знає, від кого гроші і кому

передаються. Це може привести до захоплення заручників, нести небезпеку життю непричетних осіб, цивільному населенню тощо.

Відомо також, що значна частина фінансування терористів походить із легального бізнесу або «чистих» грошей. Ці кошти отримуються з різних секторів економіки. Загрозливим є факт, що прибуток, отриманий з приватного бізнесу без значних початкових капіталовкладень, може стати джерелом фінансування терористичної діяльності. Особлива небезпека пов'язана з тими видами бізнесу, де немає офіційних вимог до кваліфікації (наприклад, бізнес без потреби спеціальної ліцензії) або які дозволяють використовувати великі обсяги готівки при обігу товарів. У таких випадках існує висока ймовірність, що прибуток, одержаний із законного бізнесу, буде спрямований на підтримку терористичних дій.

Більшість країн та міжнародних організацій застосовують заходи та приймають закони, які забороняють фінансування терористичних організацій, а також включають санкції проти осіб або організацій, які співпрацюють з терористами.

Міжнародні стандарти для боротьби з подвійними загрозами відмивання коштів і фінансування тероризму були розроблені FATF і складаються з 40 рекомендацій, що охоплюють правові та інституційні аспекти відповідності, а також 11 Безпосередніх Результатів щодо ефективності. Стандарти FATF встановлюють вимоги до правоохоронних органів, судової системи, підрозділів фінансової розвідки (ПФР), а також приватного сектору та його наглядових органів [5].

Регіональний орган за типом FATF, а саме моніторинговий орган – MONEYVAL відіграє значну роль у протидії фінансуванню міжнародного тероризму і реалізував свою першу Стратегію на 2020-2022 роки. Це привело до значних успіхів у зміцненні міжнародного статусу MONEYVAL у Глобальній мережі під керівництвом FATF, суттєвого вдосконалення її інструментів моніторингу та посилення внутрішнього позиціонування в Раді Європи. Значні виклики, спричинені пандемією COVID-19, були швидко

подолані за допомогою інноваційних гібридних методів оцінювання. Було проведено реформування ресурсного забезпечення, що гарантувало стабільність і безперервність роботи Секретаріату MONEYVAL (1, с. 1).

Проблемою з фінансуванням тероризму також ретельно займається Організація об'єднаних націй. Запроваджено проєкт КТЦ ООН боротьби з фінансуванням тероризму. У 2018 і 2019 роках було ухвалено та реалізовано указ, що дав змогу країнам ідентифікувати осіб і структури, пов'язані з тероризмом. Крім того, КТЦ ООН також допоміг Групі країн сходу і півдня Африки у боротьбі з відмиванням грошей (ESAAMLG) розробити регіональний оперативний план боротьби з фінансуванням тероризму, який у вересні 2018 року був успішно ухвалений в країнах ESAAMLG на міністерському рівні та дав змогу цій регіональній організації виконати одну з ключових вимог ФАТФ [4].

Таким чином, міжнародна спільнота має інструменти протидії терористичному фінансуванню, питання лише в тому, наскільки вони дієві. На сьогодні діяльність терористичних організацій не збавляє обертів і залишається як глобальною, так і локальною загрозою. Боротьба з фінансуванням тероризму має мати системний характер у міжнародному просторі з метою недопущення здійснення терористичних актів чи посягання на територіальну цілісність держав. Заходами боротьби з фінансуванням тероризму можуть бути конфіскація майна терористів та їхніх співучасників, а також позбавлення волі залежно від законодавства тієї чи іншої країни. Терористична діяльність у сучасному світі має нести сувору відповідальність.

-
1. Стратегія MONEYVAL щодо протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (2023-2027 роки). Варшава, 2023. 25 квітня. 15 с. // https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Statements%20of%20international%20organizations/UKR_%20Strategy_25_04.pdf
  2. Тимошенко, В.І. (2023). Детермінанти сучасного тероризму. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Вип. 75, ч. 2, С. 130 -135. // <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/276160/271031>

3. Akartuna, Arda. Israel orders seizure of crypto wallets worth \$94 million linked to Palestinian Islamic Jihad. Elliptic. 2023. 06 July.|| <https://hub.elliptic.co/analysis/israel-orders-seizure-of-crypto-wallets-worth-94-million-linked-to-palestinian-islamic-jihad/>
4. Countering the financing of terrorism. *United Nations* // <https://www.un.org/counterterrorism/cct/countering-the-financing-of-terrorism>
5. Outcomes FATF Plenary, 25-27 October 2023. Paris. **FATF** // <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfgeneral/outcomes-fatf-plenary-october-2023.html>

НАШІ АВТОРИ

1. Аврамогло А. – студ. факультету іноземних мов ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
2. Бейгул А. – студ. інституту фізичної культури, спорту та реабілітації ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
3. Бондаренко Н. С. – вчитель Олександрівського загальноосвітньої школи Одеської області.
4. Букач В. М. – приват-професор кафедри історії України ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
5. Гегечкорі О. В. – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України.
6. Гнедко А. – студ. факультету іноземних мов ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
7. Данилишина К. С. – вчитель Олександрівського загальноосвітньої школи Одеської області.
8. Добровольська Д. – студ. факультету іноземних мов ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
9. Загороднюк Д. – студ. історико-філологічного факультету ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
10. Ілясов О. О. – викладач кафедри слов'янського мовознавства ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
11. Ковра К. – студ. соціально-гуманітарного факультету ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
12. Кровякова А. – студ. факультету іноземних мов ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
13. Кубко В. П. – доцент кафедри міжнародних відносин та права Національного університету «Одеська політехніка».
14. Латова М. – студ. Національного університету «Одеська політехніка».
15. Мальчик А. – студ. інституту фізичної культури, спорту та реабілітації ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
16. Муся А. – студ. факультету початкової освіти ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
17. Мутавчи В. – студ. факультету педагогіки та психології дошкільної освіти ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
18. Павлішина Д. – студ. Національного університету «Одеська політехніка».

19. Панова К. – студ. Національного університету «Одеська політехніка».
20. Савицький В. – студ. Національного університету «Одеська політехніка».
21. Самойлова П. – студ. соціально-гуманітарного факультету ПНПУ імені К. Д. Ушинського.
22. Стоянов Є. – студ. Національного університету «Одеська політехніка».
23. Хархаров Д. – курсант Національної академії Національної гвардії України.
24. Чебан Е. – студ. Національного університету «Одеська політехніка».
25. Щербина А. І. – методист корекційного центру «Казка» (м. Одеса).

З М І С Т

1. Мутавчи В. Українські історики про Данила Галицького.....3
2. Гнедко А., Букач В. М. Козацька тема в поезії Тараса Шевченка.....6
3. Муся А. Діяльність Т. Г. Шевченка у Кирило-Мефодіївському братстві.....11
4. Ковра К. Олександр Довженко – талановитий художник.....15
5. Загороднюк Д. Життя в поезії та поезія в житті Андрія Любки.....18
6. Самойлова П. Витоки поезії Лілії Олейнік.....22
7. Добровольська Д. Північне Причорномор'я у давньогрецькій міфології.....26
8. Аврамогло А. Олег Соколов і вітчизняний нонконформізм...29
9. Мальчик А. Українські традиції в сучасному одязі.....33
10. Кровякова А. Погляд чеських науковців на виховні методи А. С. Макаренка.....37
11. Ілясов О.О., Щербина А. І. Психолого-педагогічні засади застосування ейдетики як засобу розвитку творчого мислення молодших школярів.....42
12. Бондаренко Н. С. Навчання інформатики в закладах середньої освіти.....45
13. Данилишина К. С. Педагогічні програмні засоби в загальноосвітніх закладах.....48
14. Бейгул А. Особливості корегування девіантної поведінки у підлітків.....52
15. Хархаров Д., Гегечкорі О. В. Українська гуманістична традиція – джерело рефлексії сучасного суспільства.....56
16. Савицький В. Культурна політика: до визначення поняття...59
17. Стоянов Є., Кубко В. П. Правові норми і принципи функціонування міжнародних організацій.....61
18. Панова К. Північна Корея: місце та роль в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та світі.....67
19. Латова М. Енергетична дипломатія: вплив енергетичних ресурсів на світову політику.....70

20. Павлішина Д., Кубко В. П. Міжнародний тероризм:
поняття, сутність, характеристика.....73
21. Чебан Е. Діяльність терористичних організацій та способи
протидії їх фінансуванню.....79
22. Наші автори..... 85

Примітка:

1. Доповіді Аврамогло А., Бейгул А., Добровольської Д.,
Загороднюка Д., Коври К., Кровякової А., Мальчик А.,
Мусі А., Мутавчи В. підготовлені під науковим керівництвом
приват-професора Букача В. М.
2. Доповідь Чебан Е. підготовлена під науковим керівництвом
доцента Кубко В. П.
3. Доповідь Савицького В. підготовлена під науковим керівництвом
доцента Мельник Ю. П.
4. Доповіді Латової М., Панової К. підготовлені під наукови
керівництвом старшого викладача Татакі Д. Д.

**Історичний досвід і сучасність: Матеріали XXX наукової
конференції здобувачів вищої освіти. Тези доповідей/ Відп. ред.
В. М. Букач. Вип. 46. Одеса: ПНПУ, 2024. 88 с.**

Підписано до друку . 06. 2024
Умовн.- друк. арк. 4,2
Тираж 100 прим.